

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΕΓΧΕΙΡΜΑΤΩΝ

επειδή

- η γνώση είναι δύναμη στον αγώνα για μια καλύτερη ζωή, στον αγώνα για μια άλλη κοινωνία
- ως εργαζόμενοι έχουμε ανησυχίες, προβληματισμούς, ιδέες, οράματα
- ως εργαζόμενοι στο χώρο του βιβλίου ζούμε τόσο κοντά στον κρυμμένο θησαυρό των τυπωμένων σελίδων
- έχουμε άποψη για το τι εκδίδεται, πώς εκδίδεται, πώς διακινείται, τι διαβάζεται
- το βιβλίο δεν μπορεί να είναι εμπόρευμα, πρέπει να είναι κοινωνικό αγαθό
- ο αναγνώστης δεν μπορεί να είναι καταναλωτής, πρέπει να είναι εραστής του βιβλίου
- η κοινωνία χωρίς αφεντικά για την οποία παλεύουμε θα είναι ταυτόχρονα μια κοινωνία χωρίς διευθυντές, θα είναι μια κοινωνία όπου ο χώρος του βιβλίου, όπως και όλοι οι τομείς της παραγωγής, θα αυτοδιευθύνεται από τους ίδιους τους εργαζόμενους...

γι' αυτό... «ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ»

ΣΕΙΡΑ: ANIMAL POLITICUM 14

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Καλλιδρομίου 30 - Αθήνα 11 473 · Τηλ.: 210 3818840

Η αναπαραγωγή του παρόντος έργου είναι ελεύθερη για μη εμπορικούς σκοπούς, με παράκληση να αναφέρονται οι πηγές.

ISBN 978-960-9797-74-0

Κώστας Μαϊστρέλης

ΓΙΑ ΜΙΑ
ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ
ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ
Αθήνα 2019

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πρόλογος.....	9
Οργάνωση και τρόπος γραφής.....	10
Εισαγωγή.....	12
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ.....	14
Η κουλτούρα των εγχειρημάτων νοήματος (KEN).....	14
Δυνατότητα διαμόρφωσης νοήματος.....	17
Εγχειρήματα που αρνούνται την ύπαρξη νοήματος.....	18
Σκοπός της ΚΕΝ.....	19
Πολιτικές διαδικασίες που εστιάζουν στην άποψη του δρώντα.....	19
Πολιτικές διαδικασίες που εστιάζουν στο Νόημα.....	20
Κύκλος Διαχείρισης Νοήματος.....	21
Κανονιστικές θέσεις ΚΕΝ.....	22
Σύνοψη.....	23
ΚΕΝ Κατακλείδα.....	24
ΔΙΑΛΟΓΟΣ.....	25
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	34
Βασικές Έννοιες.....	34
Τέσσερις μηχανισμοί μεταφοράς πληροφορίας μεταξύ Ανθρώπων.....	34
Κοινωνική, ατομική μάθηση.....	35
Άγρια παιδιά (Feral children).....	36
Κοινωνικός και Βιολογικός άνθρωπος.....	36
Συνεπές και παρασυνεπές.....	37
Έκταση και Ένταση Όρου.....	37
Τελεολογικές εξηγήσεις.....	37
Σύστημα.....	38
Νόημα.....	39
Το Νόημα ως κόσμος.....	42
Νόημα και επικοινωνία.....	43

Νόημα Συλλογικού Εγχειρήματος (NE)	44
Ορίζοντας δράσης Εγχειρήματος	45
Νόημα και Ιστορία	47
Συγκρότηση Νοήματος	48
Κουλτούρα ως Νόημα	48
Εγχείρημα (πολλών δρώντων)	51
Μορφές εγχειρημάτων	51
Συλλογική μνήμη	52
Κύκλος ζωής Εγχειρήματος	53
Συλλογικότητα	53
Η Δυναμική των Εγχειρημάτων	54
Μια Μουσική Σκηνή Ιδωμένη ως σύστημα διαδράσεων	55
Ολισμός	59
Αναγωγή	59
Μεθοδολογικός Αναγωγισμός-Ολισμός	59
Μεθοδολογικός Ατομικισμός- Ολισμός στις κοινωνικές επιστήμες	59
Φάσμα Ατομικισμού/ιδιοκεντρισμού - Κολεκτιβισμού/αλλοκεντρισμού	60
Ευρετήριο Βασικών Εννοιών	64
Λεξικό Αγγλικών Όρων	64
Ευρετήριο Όρων Ιδιολέκτου της ΚΕΝ	65
Βιβλιογραφία	66

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αφορμή για το παρόν αποτέλεσε η μακροχρόνη συμμετοχή μου σε εγχειρήματα διαφόρων ειδών. Κοινή διαπίστωση αποτελεί ότι με το πέρασμα του χρόνου οι πρακτικές που ακολουθούμε στο πλαίσιο εγχειρημάτων αλλάζουν. Αυτό οφείλεται στο ότι το κανονιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο υφίστανται αλλάζει, αλλά και στο ότι οι άνθρωποι που εφαρμόζουν τις πρακτικές, καθώς και οι κουλτούρες από τις οποίες εκπορεύονται, αλλάζουν.

Ο κάθε συμμετέχοντας έχει προσωπικά κίνητρα και σκοπούς που τον ωθούν στο να δρα συλλογικά στα πλαίσια ενός εγχειρήματος. Με βάση τη δική μου εμπειρία, συνήθως οι συμμετέχοντες επικεντρώνουν την προσοχή τους σε αυτούς τους σκοπούς και λιγότερο στις διαδικασίες και πρακτικές που ακολουθούν. Το γεγονός αυτό είναι που με ώθησε στο να ασχοληθώ με το παρόν.

Οι όποιες διαδικασίες αποτελούν μέρος πρακτικών που ενσωματώνονται σε ευρύτερες κουλτούρες.

Τα άτομα προσαρμόζουν αυτές τις πρακτικές στις ανάγκες του εκάστοτε εγχειρήματος και με αυτόν τον τρόπο εξελίσσονται οι πρακτικές αλλά και οι κουλτούρες που ενσωματώνουν τις εν λόγω πρακτικές.

Η διαδικασία αυτή συμβαίνει σε ατέρμονο κύκλο μέσα από τον οποίο άνθρωποι και κουλτούρες μετεξελίσσονται. Οι διαδικασίες ενός εγχειρήματος διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο μέσα σε αυτόν τον ατέρμονο κύκλο. Θεωρώ ότι ο προβλημα-

τισμός γύρω από τις διαδικασίες είναι κάπως παραγκωνισμένος και το παρόν αποτελεί τη συνεισφορά μου στην προσπάθεια να αλλάξει αυτό.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΓΡΑΦΗΣ

Προσπάθησα να ακολουθήσω έναν τρόπο γραφής που να επιτυγχάνει δύο στόχους:

1. Να αποφεύγει τον πλεονασμό μέσω της επανάληψης θέσεων: Ο πλεονασμός αποτελεί ένα σύνθετο χαρακτηριστικό της γλωσσικής επικοινωνίας, και λειτουργεί επικουρικά στην κατανόηση του μηνύματος. Η απουσία του απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή από τον ακροατή και αυτό δημιουργεί μια εντύπωση στρυφνού, ενώ η περίσσειά του δημιουργεί έναν πλεοναστικό όγκο πληροφορίας μέσα από τον οποίο ο παραλήπτης πολλές φορές δυσκολεύεται να ανασύρει το τελικό νόημα.

Στον γραπτό λόγο, σε αντίθεση με τον προφορικό, ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να επανέλθει σε κάτι που δεν θυμάται ή δεν κατανόησε. Αυτό καθιστά τον πλεονασμό λιγότερο χρήσιμο και μας δίνει τη δυνατότητα να έχουμε μικρότερα και περιεκτικότερα κείμενα τα οποία όμως πρέπει να αναγνωστούν με μεγαλύτερη προσοχή.

2. Να παραθέτει τις θέσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να τηρείται η σειρά συμπερασμού (προκείμενων/συμπερασμάτων), και θεμελίωσης εννοιών (παραθεση βάσει θεμελίωσης): Η μέθοδος αυτή εκθέτει με τρόπο άμεσο στον αναγνώστη, τη λογική δομή του κειμένου, και τα τυχόν λάθη που εμπεριέχει, καθιστώντας πολύ πιο εύκολη τη διαδικασία επαλήθευσης της ορθότητας

του κειμένου, διαδικασία επίπονη, την οποία για αυτόν τον λόγο γενικά αποφεύγουμε.

Εναλλακτικούς τρόπους αποτελούν: (α) Η παράθεση με βάση τη διαισθητική οδό που ακολούθησε ο δημιουργός/οι κατά τη σύλληψή του. (β) Μια παράθεση που διευκολύνει την κατανόηση του κειμένου. Οι τρόποι αυτοί έχουν πολύ διαφορετικό αποτέλεσμα από την παράθεση βάσει θεμελίωσης. Γενικότερα οι τρεις αυτοί τρόποι δύσκολα συμβιβάζονται μεταξύ τους (η κατανόηση ενός κειμένου δεν συνεπάγεται τη λογική ορθότητά του, οπότε οι δύο διαδικασίες, κατανόησης και επαλήθευσης της λογικής ορθότητας, είναι ανεξάρτητες) αναπόφευκτα ο συγγραφέας καλείται να επιλέξει.

Στην προκειμένη περίπτωση επέλεξα τελικά την παράθεση βάσει θεμελίωσης επειδή θεωρώ σημαντική τη διευκόλυνση του αναγνώστη κατά τη διαδικασία της επαλήθευσης της ορθότητας του κειμένου.

Ένα κείμενο γραμμένο με τέτοιο τρόπο, ενώ από τεχνικής πλευράς, είναι πολύ αποτελεσματικό στο να καθιστά σαφείς τις έννοιες και να μεταδίδει την επιχειρηματολογία, είναι δυστυχώς κουραστικό κατά την ανάγνωσή του, γιατί τα πιο ενδιαφέροντα πράγματα λέγονται στο τέλος. Ως συμβιβαστική λύση προσπάθησα να βάλω τον αναγνώστη από την αρχή στο ζητούμενο, μεταφέροντας τμήμα της θεμελίωσης στην ενότητα «Βασικές Έννοιες». Ο συμβιβασμός αυτός είχε ως αποτέλεσμα να υπάρξει, τελικώς, ένας βαθμός πλεονασμού λόγω της επανεμφάνισης θέσεων, όπου αυτό δεν γινόταν διαφορετικά.

Με σκοπό να γίνει το κείμενο πιο εύληπτο, πρόσθεσα στο τέλος ένα κεφάλαιο γραμμένο υπό τη μορφή διαλόγου, στο οποίο παρουσιάζονται και επεξηγούνται ιδέες με τρόπο πιο άμεσο, συνδέοντας έτσι διάφορα τμήματα του κειμένου, εν είδει συνεκτικών

απαντήσεων. Το τελευταίο αυτό κεφάλαιο, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένα αμιγώς βοηθητικό επεξηγηματικό κεφάλαιο, διότι μέσα σε αυτό διατυπώνονται νέες θέσεις που θα πρέπει να διαβαστούν από τον αναγνώστη ο οποίος επιθυμεί να αποκομίσει μια πληρέστερη εικόνα. Όσον αφορά στην επανάληψη μεμονωμένων όρων που συναντώνται συχνότατα στο κείμενο (κάτι που συνήθως χαρακτηρίζει τα τεχνικά κείμενα), δεν έγινε προσπάθεια αποφυγής τους. Αντιθέτως, προσπάθησα να χρησιμοποιήσω την τακτική της μονοσήμαντης αντιστοίχισης όρων και εννοιών, έτσι ώστε να είναι σαφές το περιεχόμενο των όρων.

Η συνήθης πρακτική ανεύρεσης εναλλακτικών παραπλήσιων όρων, δεν υιοθετήθηκε για δύο λόγους: πρώτον έρχεται σε αντίθεση με τη μονοσήμαντη αντιστοίχιση όρων – εννοιών, και δεύτερον οι εναλλακτικοί όροι παρουσιάζουν συνήθως μικρές σημασιολογικές διαφοροποιήσεις οι οποίες μπορούν να δημιουργήσουν παρανοήσεις.

Οι τρόποι γραφής ή αλλιώς τα κειμενικά είδη, συνιστούν κουλτούρες γραφής. Η κουλτούρα γραφής που ακολουθώ στο παρόν διαφοροποιείται ως ένα βαθμό από τις επικρατούσες κουλτούρες. Αυτό μπορεί να παραξενέψει τον αναγνώστη: ζητώ την επιείκειά του και ελπίζω το αποτέλεσμα να τον ανταμείψει.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο άνθρωπος μπορεί να ιδωθεί ως ένα υποκείμενο που παρατηρεί και πράττει. Προσλαμβάνει πληροφορία, την οργανώνει, και με βάση αυτή πράττει. Ένας άλλος τρόπος να πούμε «οργανώνει», είναι «τη νοηματοδοτεί», τοποθετεί την πληροφορία σε ένα ευρύτερο ιστό πεποιθήσεων, μια κοσμοθεωρία, αυτό που εδώ ονο-

μάζουμε Προσωπικό Νόημα. Το Νόημά του αποτελεί ένα σύνολο υποθέσεων και πεποιθήσεων, σχετικά με τη φύση των αιτίων που δημιουργούν την πραγματικότητα γύρω του. Η δυνατότητά του να πράττει, και κατά συνέπεια και η επιβίωσή του βασίζεται σε αυτή.

Ένα σημαντικό μέρος αυτού του νοήματος το μοιράζεται με άλλους που ζουν στο ίδιο κοινωνικό περιβάλλον. Το υπόλοιπο παραμένει ιδιωτικό. Το κοινό νόημα είναι αυτό που αποτελεί τον κύριο δεσμό ανάμεσα στα μέλη μιας ανθρώπινης κοινότητας, και παρέχει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για οποιασδήποτε μορφής επικοινωνία. Ο βαθμός στον οποίο το νόημα ενός ατόμου συμπίπτει με το κοινό νόημα μιας κοινότητας, καθορίζει τον βαθμό της συμμετοχής του σε αυτήν. Σε αυτό το «κοινό νόημα» αναφερόμαστε όταν λέμε κουλτούρα. Ενσωματώνοντας τις εμπειρίες, τις πεποιθήσεις, και τα ιδανικά μιας κοινότητας ανθρώπων, η κουλτούρα δημιουργεί την ταυτότητά τους. Ο άνθρωπος δημιουργεί την κουλτούρα και η κουλτούρα διαμορφώνει τον άνθρωπο.

Σκοπός του παρόντος, είναι να σκιαγραφήσει μια κουλτούρα ανθρώπων που αφορά στον τρόπο που λειτουργούν στο πλαίσιο εγχειρημάτων, την κουλτούρα των εγχειρημάτων διαχείρισης νοήματος, ή πιο απλά την κουλτούρα εγχειρημάτων νοήματος (ΚΕΝ).

Ίσως το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα της ΚΕΝ αποτελεί το γεγονός ότι εντός του πλαισίου της οι άνθρωποι δραστηριοποιούνται παράλληλα προς δύο κατευθύνσεις: (α) να παράξουν δράση και (β) να χαλιναγωγήσουν στο μέτρο του δυνατού την εξέλιξη του κοινού νοήματος και τον τρόπο που αυτό επιδρά στο προσωπικό τους νόημα. Το δεύτερο αποτελεί ένα σημαντικό λόγο να καταπιαστεί κάποιος με την ΚΕΝ μιας και αποτελεί ένα πεδίο το οποίο συνήθως παραγκωνίζουμε εστιάζοντας στη δράση στο τώρα.

Οι κουλτούρες περνούν στην κατάσταση του υπαρκτού όταν κάποιοι αποφασίσουν να τις περιγράψουν και να τις οριοθετήσουν. Η ΚΕΝ ενυπάρχει ως ένα βαθμό σε πολλούς από εμάς. Το

παρόν κείμενο αποτελεί μια προσπάθεια να καταστήσει συνειδητούς τους μηχανισμούς και τις αρχές της, έτσι ώστε να την προάγει σε βασική κουλτούρα και να βοηθήσει τους φορείς της να την εξελίσουν, και να παραγάγουν δράση βασισμένη σε αυτή. Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, το παρόν κείμενο δεν μένει σε μια περιγραφή της κουλτούρας και των επιδράσεων στη ζωή των φορέων, αλλά προχωράει παραθέτοντας κανονιστικές θέσεις με απώτερο στόχο την εξέλιξή της.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΩΝ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ ΝΟΗΜΑΤΟΣ (KEN)

Η κουλτούρα των εγχειρημάτων διαχείρισης νοήματος (KEN) προτρέπει τα άτομα να διαχειριστούν τη ζωή τους, μέσω της συμμετοχής τους σε συλλογικά εγχειρήματα.

Συλλογικά εγχειρήματα (με μια πιο ευρεία έννοια) υπάρχουν πολλών ειδών: οικογένεια, σχολείο, στρατός, εκκλησία, σύλλο-

ΔΥΟ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ: ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ΚΑΙ ΝΟΗΜΑ

Εγχείρημα: καλείται ένα σύνολο από ανθρώπινες δραστηριότητες οργανωμένες στη βάση νοήματος. Τα άτομα-μέλη ενός εγχειρήματος ή αλλιώς *δρώντες* (αυτοί που συνεισφέρουν τη δράση τους), δεν αποτελούν μέρος του εγχειρήματος, αποτελούν τον φορέα δράσης ενός εγχειρήματος. Υπό αυτή την έννοια το εγχείρημα αποτελεί μια μορφή συντονισμού της δράσης των ατόμων.

Νόημα: ονομάζουμε την Οργανωμένη Πληροφορία (εδώ εννοούμε μια ευρύτερη από τη συνήθη έννοια που περιλαμβάνει ιδανικά, αξίες, θέσεις, περιγραφές, πεποιθήσεις, στάσεις (attitudes), νόρμες, προτιμήσεις, ικανότητες και δεξιότητες) που συνιστά σύνολο στη βάση του οποίου δρουν δρώντες. Με τη φράση «στη βάση της οποίας» εννοούμε μια κατάσταση όπου η δράση αιτιολογείται εντός του Νοήματος.

Για πιο διεξοδικούς ορισμούς, βλέπε «Εγχείρημα (πολλών δρώντων)» σελ. 51, «Νόημα» σελ. 39 και «Νόημα εγχειρήματος» σελ. 44 στο δεύτερο μέρος.

γοι, εταιρείες, οργανισμοί, πολιτικές συλλογικότητες, καλλιτεχνικές ομάδες και πολλά άλλα. Η ΚΕΝ αναφέρεται στα εγχειρήματα αυτά, που οι μετέχοντες έχουν επαυξημένη δυνατότητα στη διαμόρφωση του νοήματός τους.

Η ύπαρξή μας βασίζεται σε πληροφορία που μεταδόθηκε σε μας από άλλους ανθρώπους. Ξεκινά με την πληροφορία από τους γονείς μας, μέσω γενετικών και επιγενετικών μηχανισμών και συνεχίζεται με τη μετάδοση πληροφορίας από άλλους ανθρώπους μέσω συμπεριφορικών και συμβολικών μηχανισμών, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας¹. Η προσωπικότητά μας ή αλλιώς το προσωπικό μας νόημα, διαμορφώνεται με βάση αυτή την πληροφορία. Η ΚΕΝ αναγνωρίζει ότι το μεγαλύτερο μέρος της προσωπικότητάς μας έχει δημιουργηθεί μέσω κοινωνικής μάθησης², συμμετέχοντας σε εγχειρήματα, και το υπόλοιπο κομμάτι οφείλεται σε ατομική μάθηση. Ενώ στην συνήθη αντίληψη που έχουμε για τον εαυτό μας, η ατομική μάθηση συμβάλλει ελάχιστα σε αυτό που είμαστε. Τα εγχειρήματα πέρα από δράσεις, πα-

¹ Δες «μηχανισμοί μεταφοράς πληροφορίας» στις βασικές έννοιες, σελ. 34.

² Κοινωνική μάθηση, δες «Κοινωνική, ατομική μάθηση», σελ. 35.

ράγουν και προσωπικότητες κάτι που ενδεχομένως ο εγωισμός μας δεν μας αφήνει να αντιληφθούμε.

Η ΚΕΝ αναγνωρίζει την ύπαρξη μιας σχέσης αλληλεξάρτησης μεταξύ ατόμων και εγχειρημάτων, στο πλαίσιο της οποίας, κανείς δεν θα υπήρχε χωρίς τον άλλον. *Ο κοινωνικός άνθρωπος*³ διαμορφώνεται μέσα από τη συμμετοχή του σε εγχειρήματα, και αυτά με τη σειρά τους δεν νοούνται χωρίς αυτόν. Αυτή η διφυής σχέση μεταξύ εγχειρημάτων και ατόμων διέπει τη διαδικασία διαμόρφωσης του προσωπικού και συλλογικού νοήματος. Η διαδικασία αυτή, κατά την οποία τα προσωπικά νοήματα των ατόμων διαμορφώνονται βάσει του συλλογικού νοήματος, ενώ ταυτόχρονα το συλλογικό νόημα διαμορφώνεται ως αποτέλεσμα της δράσης των ατόμων, ονομάζεται *συγκρότηση νοήματος*⁴ και καταλαμβάνει κεντρική θέση στην οπτική της ΚΕΝ.

Η «σωστή» διαχείριση της διαδικασίας συγκρότησης του νοήματος αποτελεί ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα. Δεν υπάρχει αρχιμήδειο σημείο από το οποίο μπορούμε να εκκινήσουμε και να αποφανθούμε για το ποια είναι η «σωστή» διαχείριση, εφόσον η αξιολογική κρίση του «σωστού» αναγκαστικά βασίζεται στο νόημα που προκύπτει ακριβώς μέσα από τη διαδικασία συγκρότησης του νοήματος. Συνεπώς, κάθε αναγωγική⁵ προσπάθεια για την εύρεση του «σωστού», θα καταλήξει σε αποτυχία λόγω λήψης του ζητούμενου⁶. Μόνο με αναστοχαστικές διαδικασίες μπορούμε να προσεγγίσουμε κάποια πιθανή λύση.

³ Κοινωνικός Άνθρωπος, δες «Κοινωνικός και Βιολογικός άνθρωπος», σελ. 36.

⁴ Συγκρότηση νοήματος βλ. «Συγκρότηση νοήματος» σελ. 48.

⁵ Βλέπε, «Αναγωγή», σελ. 59.

⁶ Λήψη του ζητούμενου ονομάζουμε το λογικό σφάλμα κατά το οποίο κάνουμε χρήση του συμπεράσματος για να υποστηρίξουμε το ίδιο το συμπέρασμα. Για παράδειγμα: «Ο Θεός υπάρχει, γιατί το γράφει η Βίβλος που λέει πάντα αλήθεια, επειδή είναι ένα θεόπνευστο έργο».

Όπως θα δούμε παρακάτω η ΚΕΝ προκρίνει τη χρήση τέτοιων αναστοχαστικών διεργασιών, όπως είναι ο κύκλος διαχείρισης νοήματος, και θωρακίζει την καλή λειτουργία του μέσω των πολλαπλών διαδικασιών που εστιάζουν στο νόημα.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΝΟΗΜΑΤΟΣ

Το νόημα ενός εγχειρήματος μπορεί να διαφέρει ως προς τη μεταβλητότητα και τη δυνατότητα διαμόρφωσης. Ως προς τη μεταβλητότητα, μπορεί να είναι παγιωμένο ή ευμετάβλητο, και ως προς τη δυνατότητα, μπορεί να παρέχει διαφορετικούς βαθμούς διαμόρφωσης σε κάθε μέλος, από ελάχιστο ως μεγάλο βαθμό.

Δεν θα πρέπει να συγχέουμε τη δυνατότητα διαμόρφωσης του νοήματος με τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων, για παράδειγμα στον στρατό και στην εκκλησία, υπάρχουν πολλά άτομα-μέλη που έχουν αρκετή ευχέρεια στη λήψη αποφάσεων, αλλά πολύ περιορισμένη, στη διαμόρφωση νοήματος.

Ενδεικτικά παραδείγματα εγχειρημάτων ανεπτυγμένα ως προς τη μεταβλητότητα και τον βαθμό διαμόρφωσης:

- *Εκκλησία*: Παγιωμένο νόημα (αλλάζει με μικρή ταχύτητα). Στη διαμόρφωσή του συμμετέχουν ουσιαστικά, πολύ λίγα μέλη: κυρίως ανώτεροι κληρικοί.
- *Στρατός*: Παγιωμένο νόημα. Στη διαμόρφωσή του συμμετέχουν ουσιαστικά, πολύ λίγα μέλη: ανώτεροι στρατιωτικοί, ανώτερα στελέχη των αρμόδιων υπουργείων.
- *Σχολεία*: βασικής εκπαίδευσης: σχετικά ευμετάβλητο νόημα που εκφράζει τις κυρίαρχες κουλτούρες. Στη διαμόρφωσή του συμμετέχουν ουσιαστικά, σχετικά λίγοι, κυρίως στελέ-

χη του αρμόδιου υπουργείου και συγγραφείς εγχειριδίων, λιγότερο το εκπαιδευτικό προσωπικό.

- *Οικογένεια*: Σχετικά παγιωμένο νόημα που εκφράζει την κουλτούρα των κηδεμόνων. Στη διαμόρφωσή του συμμετέχουν αρχικώς αποκλειστικά οι κηδεμόνες, και σε δεύτερο χρόνο και μικρότερο βαθμό, τα προστατευόμενα μέλη.
- *Ιεραρχικές Ποιητικές συλληγοικότητες*: η μεταβλητότητα εξαρτάται από τη σύσταση. Στη διαμόρφωση του νοήματος συμμετέχουν κυρίως τα ανώτερα στελέχη.
- *Οριζόντιες Ποιητικές συλληγοικότητες*: η μεταβλητότητα εξαρτάται από τη σύσταση. Στη διαμόρφωση του νοήματος συμμετέχουν θεωρητικά όλοι, πρακτικά όμως, απαιτείται ιδιαίτερη προσπάθεια.

ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΡΝΟΥΝΤΑΙ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΝΟΗΜΑΤΟΣ

Κάποια εγχειρήματα που ανήκουν στο φάσμα του ατομικισμού⁷ αρνούνται την ύπαρξη νοήματος. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι θεωρούν πως η ύπαρξη του νοήματος περιορίζεται σε κάποιου είδους πρωτόκολλο επικοινωνίας, μέσω του οποίου οι δρώντες προχωρούν σε διαβουλεύσεις κυρίως για το ποιος θα είναι ο τρόπος με τον οποίο θα λαμβάνουν *ποιητικές αποφάσεις* (αποφάσεις δεσμευτικές για όλους).

⁷ Βλέπε Φάσμα Ατομικισμού, Κολεκτιβισμού, σελ. 60.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝ

Για να αποφύγουμε την υπόνοια τελεολογικών εξηγήσεων θα πρέπει να γίνει σαφές το πλαίσιο χρήσης της έννοιας «σκοπός» ή εναλλακτικά «στόχος». Σκοπούς ή στόχους με την κυριολεκτική έννοια μπορούν να επιδιώκουν μόνο άνθρωποι. Μια κουλτούρα δεν μπορεί να «επιδιώκει» κάποιο σκοπό, μιας και αυτό απαιτεί την ύπαρξη συνείδησης, κάτι που διαθέτουν μόνο οι άνθρωποι.

Μεταφορικά «σκοπό» μιας πρακτικής ή μιας κουλτούρας ονομάζουμε το αποτέλεσμα που έχουμε όταν ένας ή περισσότεροι άνθρωποι ακολουθήσουν αυτή την πρακτική ή την κουλτούρα. Στο πλαίσιο αυτό της μεταφορικής χρήσης της έννοιας «σκοπός» ως προς την κουλτούρα, ονομάζουμε το αποτέλεσμα που προκύπτει λόγω της υιοθέτησης μιας συγκεκριμένης κουλτούρας από άτομα. Σκοπός της ΚΕΝ είναι *η διεύρυνση της δυνατότητας των ατόμων στη διαμόρφωση του νοήματος* μέσω της συμμετοχής τους σε εγχειρήματα που καλούμε *εγχειρήματα ευαίσθητα στο νόημα*. Τα εγχειρήματα αυτά έχουν τα εξής ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητα του νοήματος, παρέχουν διευρυμένη δυνατότητα στη διαμόρφωσή του, και ακολουθούν διαδικασίες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Τα εγχειρήματα ως οντότητες, διαχειρίζονται τη δράση τους μέσω αποφάσεων δεσμευτικών για τα μέλη (πολιτικές αποφάσεις). Οι διαδικασίες που τις παράγουν, καλούνται *πολιτικές διαδικασίες* και αποτελούν τον πυρήνα των διαδικασιών ενός εγχειρήματος.

Πολιτικές διαδικασίες που εστιάζουν στην άποψη του δρώντα
Αυτές οι διαδικασίες αναζητούν τρόπους ώστε όλοι οι συμμετέχοντες να αποδεχτούν κάποια τελική απόφαση. Τυπικά παραδείγματα αποτελούν η ψηφοφορία και η ομοφωνία (consensus).

Στο πλαίσιο ενός εγχειρήματος που κάνει χρήση τέτοιων διαδικασιών, όσο πιο αφομοιωμένο είναι το νόημα του εγχειρήματος τόσο πιο εύκολο είναι για τους συμμετέχοντες να καταλήξουν σε αποφάσεις κοινώς αποδεκτές.

Πολιτικές διαδικασίες που εστιάζουν στο Νόημα

Η χρήση των συγκεκριμένων διαδικασιών έχει ως σκοπό να παραγάγει ένα καταγεγραμμένο σύνολο θέσεων στη βάση του νοήματος. Οι εν λόγω θέσεις θα αποτελούν τις ζητούμενες πολιτικές αποφάσεις και ταυτόχρονα, ένα τμήμα αυτών θα εμπλουτίζει το ίδιο το νόημα. Για την υλοποίηση μιας τέτοιας διαδικασίας, είναι απαραίτητες οι εξής συνθήκες:

1. *Μετέχοντες*: τα πρόσωπα που θα πάρουν μέρος στη διαδικασία (συνήθως τα μέλη της συλλογικότητας).
2. *Πλαίσιο*: ρητά διατυπωμένα μέρη του Νοήματος.
3. *Κανόνες*: κανόνες που διασφαλίζουν την έγκυρη επιχειρηματολογία και συνεπαγωγή νέων θέσεων που εκκινούν από το πλαίσιο.
4. *Ατζέντα*: λίστα θεμάτων προς συζήτηση.

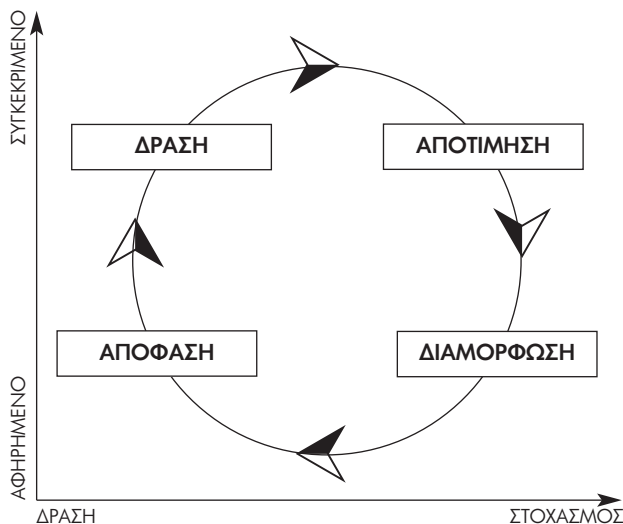
Οι μετέχοντες αναπτύσσουν επιχειρηματολογία (ακολουθώντας έγκυρες μορφές συναγωγής), με προκείμενες βασισμένες στο πλαίσιο, και βασική κατεύθυνση την επίλυση των θεμάτων τις ατζέντας.

Οι τοποθετήσεις θα πρέπει να βασίζονται στο υπάρχον νόημα, και να διατυπώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σαφές ότι βασίζονται σε αυτό. Εάν το νόημα αυτό δεν επαρκεί ως βάση, τότε θα πρέπει μέσω μιας τροποποιητικής απόφασης⁸ να αλλάξει και να καταγραφεί εκ νέου.

⁸ Τροποποιητικές αποφάσεις, δες «Ορίζοντας δράσης Εγχειρήματος» στις βασικές έννοιες, σελ. 44.

Είναι σημαντικό οι μετέχοντες να δίνουν προσοχή στη θεμελίωση των όσων λέγονται, και να εντοπίζουν τις περιπτώσεις αυτές όπου το νόημα δεν επαρκεί για τη θεμελίωση των λεγομένων.

Κύκλος Διαχείρισης Νοήματος

Το νόημα του εγχειρήματος συντηρείται από τεσσάρων ειδών διαδικασίες (φάσεις) που λαμβάνουν μέρος σε έναν ατέρμονο κύκλο.

1. Αποτίμηση

Αποτιμούμε τις προηγούμενες δράσεις του εγχειρήματος και το πώς αυτές επηρεάζουν το νόημα. Συλλέγουμε δεδομένα για τις επόμενες δράσεις.

2. Διαμόρφωση

Συνδέουμε τα νέα δεδομένα μεταξύ τους και δημιουργούμε προτάσεις δράσεων, βασισμένες στο νόημα και την πραγματικότητα.

3. Απόφαση

Επιλέγουμε μεταξύ των διαθέσιμων προτάσεων: εδώ μπορούν να χρησιμοποιηθούν άλλου είδους πολιτικές διαδικασίες όπως η ομοφωνία. Ελέγχουμε τη συμβατότητα με το νόημα. Τροποποιούμε το νόημα, αν αυτό κριθεί απαραίτητο (τροποποιητικές αποφάσεις).

4. Δράση

Εφαρμόζουμε την απόφαση σεβόμενοι το νόημα. Ο κύκλος επαναλαμβάνεται.

Οι τέσσερις φάσεις μπορούν να διαχωριστούν ως προς δύο χαρακτηριστικά:

- Τον προσανατολισμό των διαδικασιών τους στην πράξη/δράση, στην ανάλυση/στοχασμό.
- Την απαίτηση χρήσης νοητικών διεργασιών με περιεχόμενο συγκεκριμένο ή αφηρημένο.

Ο διαχωρισμός αυτός αποτυπώνεται στο διάγραμμα του κύκλου του νοήματος, από τη θέση της κάθε φάσης σε σχέση με τους άξονες του διαγράμματος. Η κάθε φάση απαιτεί από τους συμμετέχοντες διαφορετικού είδους ικανότητες με βάση τον διαχωρισμό που προαναφέρθηκε.

ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΕΝ

Η ΚΕΝ προκρίνει τη χρήση διαδικασιών που εστιάζουν στο νόημα έναντι εκείνων που εστιάζουν στον δρώντα. Ως γενικό στόχο των διαδικασιών θέτει τη συνειδητή προσπάθεια των μελών να παράγουν και να αιτιολογήσουν τη δράση του εγχειρήματος, με βάση το νόημα, καθώς και την αποκρυστάλλωση και διαμόρφωση του νοήματος στη βάση του εγχειρήματος.

Πιο αναλυτικά, λέγοντας «στη βάση του εγχειρήματος» εννοούμε:

- Την βιωσιμότητά του.
- Τους σκοπούς του και την αποτελεσματικότητά του ως προς την επίτευξή τους.
- Την ιστορία του.
- Την θέση του μέσα στα ευρύτερα εγχειρήματα και δομές που ανήκει (π.χ. ομοσπονδίες).
- Την θέση του στο *Equilibrium*⁹ των εγχειρημάτων.
- Την θέση του μέσα στο ευρύτερο σύνολο εγχειρημάτων με σκοπούς παρόμοιους με αυτό.
- Την σχέση του με την κοινωνία.
- Τις επιπτώσεις που προκύπτουν στην ζωή των μελών του ως αποτέλεσμα της συμμετοχής τους σε αυτό.
- Την επίδρασή του στις κουλτούρες που αυτό ανήκει (κουλτούρες που συμμετέχουν στη διαμόρφωση του νοήματός του).
- Την συγκρότηση του νοήματος.

Οι δρώντες θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη αυτές τις κανονιστικές θέσεις όταν καλούνται να πάρουν αποφάσεις ή να δράσουν.

Σύνοψη

- Η ΚΕΝ προτρέπει τα άτομα να διαχειριστούν τη ζωή τους μέσω της συμμετοχής τους σε *εγχειρήματα ευαίσθητα στο νόημα* (υψηλή δυνατότητα διαμόρφωσης νοήματος).
- Η ΚΕΝ αποθαρρύνει τη συμμετοχή σε εγχειρήματα χαμηλής δυνατότητας διαμόρφωσης νοήματος, με εξαίρεση αυτά που έχουν ως σκοπό την κοινωνικοποίηση και εκπαίδευση του ατόμου στα οποία το άτομο εξαρχής συμμετέχει, με σκοπό τη διαμόρφωση του προσωπικού του νοήματος από το εγχείρημα.

⁹ *Equilibrium*, δεξ «Η Δυναμική των Εγχειρημάτων» σελ. 54.

- το άτομο θα πρέπει να καταβάλλει προσπάθεια, με σκοπό να κατανοήσει το νόημα ενός εγχειρήματος, έτσι ώστε να μπορεί με τρόπο συνειδητό να συμβάλει στη διαμόρφωσή του.
- Το άτομο θα πρέπει να προσπαθεί να αποκτήσει επίγνωση της εκάστοτε κουλτούρας με βάση την οποία λειτουργεί, και πώς αυτή σχετίζεται με το εγχείρημα.
- Ένα εγχείρημα κρίνεται επιτυχημένο, όταν μέσα από τις δράσεις των ατόμων, το νόημα τείνει να γίνεται πιο συμπαγές λογικά, και να καλύπτει (ως δεξαμενή προεπιλεγμένων συμπεριφορών) πολυπλοκότερες καταστάσεις.
- Η ΚΕΝ προκρίνει την καταγραφή του Νοήματος και τη δημιουργία corpus γύρω από αυτό.
- Η ΚΕΝ προκρίνει τη διερεύνηση και επέκταση του εν δυνάμει¹⁰ νοήματος.
- Η ΚΕΝ προκρίνει την υιοθέτηση πολιτικών διαδικασιών που εστιάζουν στο νόημα και όχι στην άποψη του δρώντα.
- Ένα εγχείρημα θεωρείται πετυχημένο όταν η δράση του διαμορφώνεται και αιτιολογείται από το νόημα του εγχειρήματος και όχι με βάση κάποιου τύπου συμφωνίας ατόμων (που μπορεί ενδεχομένως να έρχεται σε αντίθεση με το νόημα).

ΚΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ

Η υιοθέτηση των κανονιστικών αρχών της ΚΕΝ μας οδηγεί σε εγχειρήματα με συμπαγές νόημα. Αυτό αυξάνει την αξιοπιστία και τη συνέπεια των εγχειρημάτων. Τα εγχειρήματα συντηρούν και διαμορφώνουν τις κουλτούρες μέσα στις οποίες διαμορφώνεται

¹⁰ Εν δυνάμει Νόημα, δεξ «Νόημα εγχειρήματος» σελ. 44.

το προσωπικό νόημα των ατόμων, και το equilibrium της δυναμικής των εγχειρημάτων (ως φορέων κουλτούρας), ρυθμίζει το έρεισμα της κάθε κουλτούρας. Η ΚΕΝ μαζί με το equilibrium μπορεί να εκληφθεί ως ένας ρυθμιστικός παράγοντας, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αποκτήσουν επίγνωση και τη δυνατότητα να επέμβουν ως ένα βαθμό στις διαδικασίες που διαμορφώνουν το συλλογικό νόημα, και κατ' επέκταση το προσωπικό τους νόημα.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ε: Υπάρχει η κουλτούρα των Εγχειρημάτων;

Α: Η οντολογία είναι ένας περίπλοκος κλάδος της φιλοσοφίας και όταν μιλάμε για άυλες έννοιες, τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο περίπλοκα. Στην περίπτωση μας θα έλεγα εξαρτάται από το τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο «υπάρχει» όταν μιλάμε για κουλτούρες. Υπάρχει η κουλτούρα του καφέ; Υπήρχε πριν κάποιοι ξεκινήσουν να μιλάνε για αυτήν; Υπάρχει μια κουλτούρα στο μέτρο που οι φορείς της δεν την αναγνωρίζουν;

Εάν η απάντηση σε όλα τα παραπάνω είναι ναι τότε θα έλεγα ναι, υπάρχει και η ΚΕΝ. Ίσως θα ήταν καλύτερα να μιλάμε για επίπεδα ύπαρξης. Οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν. Μια κουλτούρα αποκτά υπόσταση όταν κάποιοι απομονώσουν ένα υποσύνολο από αυτές τις αλληλεπιδράσεις και διερευνήσουν το νόημα που τις διευθετεί. Αυτό είναι το πρώτο επίπεδο ύπαρξης. Εάν οι φορείς αναγνωρίσουν τον εαυτό τους ως τέτοιο, δηλαδή φορέα αυτής της κουλτούρας, τότε έχουμε το δεύτερο επίπεδο ύπαρξης. Η ΚΕΝ θα έλεγα βρίσκεται στο πρώτο επίπεδο ύπαρξης.

Ε: Ακολουθώντας αυτή τη λογική, δεν υπάρχουν κουλτούρες πριν το πρώτο επίπεδο ύπαρξης;

Α: Το σύνολο των ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων αποτελεί ένα τεράστιο σύνολο, το δυναμοσύνολό¹¹ του, που αποτελεί τα υποψήφια προς έρευνα σύνολα για τη συγκρότηση νοήματος, είναι ακόμη μεγαλύτερο. Δεν βλέπω ποια είναι η πρακτική χρησιμότητα να θεωρούμε υπαρκτά τέτοια σύνολα. Οπότε θα έλεγα όχι.

Ε: Για να γυρίσουμε στο θέμα μας, θεωρείς σημαντικό κάποιος να αναγνωρίσει τον εαυτό του, ως φορέα της ΚΕΝ ή με τα δικά σου λόγια να περάσει η ΚΕΝ στο δεύτερο επίπεδο ύπαρξης;

Α: Αυτό είναι σημαντικό, για οποιαδήποτε κουλτούρα, μιας και αυτό σημαίνει την αφετηρία ύπαρξης *συλλογικής συνείδησης*. Το νόημα αρχίζει να λειτουργεί ενωτικά για τα μέλη της κουλτούρας.

Ε: Γιατί κάποιος να συμμετέχει σε ένα εγχείρημα;

Α: Σχεδόν σίγουρα είναι ήδη μέλος σε εγχειρήματα: μέλος οικογένειας, εργαζόμενος, δημότης, πολίτης. Όλα αυτά αποτελούν εγχειρήματα (με την ευρεία έννοια). Για να το θέσω πιο σωστά, η ερώτηση είναι γιατί να συμμετάσχει σε ένα εγχείρημα, αντί να πράξει μόνος (προφανώς αναφερόμαστε στις περιπτώσεις που μπορεί να πράξει μόνος). Αυτό σχετίζεται με το νόημα. Αν θεωρεί ότι είναι κάτοχος του απαραίτητου νοήματος, τότε μπορεί να πράξει μόνος. Κατά τη γνώμη μου, αυτό συμβαίνει πολύ πιο σπάνια από όσο γενικώς θεωρούμε. Βασικό πρόβλημα αποτελεί το ότι η καταλληλότητα του νοήματος δεν είναι κάτι το οποίο μπο-

¹¹ Δυναμοσύνολο ενός συνόλου αποκαλούμε το σύνολο όλων των υποσυνόλων του. Ένα δυναμοσύνολο έχει πολύ μεγαλύτερο αριθμό στοιχείων από το σύνολο που το δημιουργεί πχ ένα σύνολο 4ων στοιχείων έχει 16, ένα των 10 έχει 1024 και των 100 έχει ένα εξωπραγματικό αριθμό με 31 ψηφία. Το πλήθος των στοιχείων αυξάνεται εκθετικά (2^n).

ρεί να προσεγγιστεί με σαφήνεια. Συνήθως όταν κρίνουμε την «καταλληλότητα», αυτό γίνεται εκ των υστέρων, ενώ εμείς χρειαζόμαστε αυτή την κρίση εκ των πρότερων. Βασιζόμαστε στη δυναμική¹² των φορέων του Νοήματος (ατόμων και εγχειρημάτων), ευελπιστώντας ότι αυτή θα μας οδηγήσει σε ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα.

Ε: Τα προτάγματα της ΚΕΝ αποτελούν κάποιο είδος πολιτικής φιλοσοφίας;

Α: Η πολιτική φιλοσοφία μελετά και διευθετεί την πολιτική, τις διαδικασίες δηλαδή που παράγουν δεσμευτικές αποφάσεις για ένα σύνολο ατόμων. Συνήθως όταν αναφερόμαστε στην πολιτική φιλοσοφία θεωρούμε ότι αυτό το σύνολο ατόμων αποτελεί το σύνολο ενός λαού, τους υπηκόους ενός κράτους ή κάποιο άλλο παρεμφερές σύνολο. Με αυτή την έννοια, η ΚΕΝ δεν αποτελεί πολιτική φιλοσοφία. Εάν περιορίσουμε το σύνολο σε κάποιο λογικό αριθμό ατόμων που συμμετέχουν σε ένα εγχείρημα τότε ναι, αποτελούν.

Τα προτάγματα της ΚΕΝ μπορούν να ενσωματωθούν σε κάποια ευρύτερη πολιτική φιλοσοφία που να αναφέρεται σε μεγάλα σύνολα ατόμων. Αλλά από μόνα τους δεν αποτελούν μια τέτοια.

Ε: Η ΚΕΝ αποτελεί κάποιου είδους θεωρία;

Α: Η ΚΕΝ δεν είναι θεωρία, μπορεί όμως να ιδωθεί ως τέτοια, διότι πρόκειται για μια κουλτούρα που αφορά το πώς διαχειριζόμαστε πτυχές της ζωής μας. Το να την αντιμετωπίσουμε ως θεωρία, μπορεί να έχει κάποια πρακτικά οφέλη.

Εάν σκοπός μας είναι η αποτίμηση μιας κουλτούρας, μάλλον τα μόνα εργαλεία που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε είναι η

¹² Βλέπε Δυναμική εγχειρημάτων, σελ. 54.

παρατήρηση και η ιστορία, και μέσω αυτών, να διερευνήσουμε το πώς η κουλτούρα αυτή επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων, είτε αυτοί είναι φορείς, είτε ανήκουν στο ευρύτερο περιβάλλον της.

Ως θεωρία όμως μπορούμε να εξετάσουμε το πώς θεμελιώνεται, την λογική συνέπειά της, και γενικότερα να χρησιμοποιήσουμε εργαλεία αποτίμησης θεωριών. Η ιδιαιτερότητα που υπάρχει όταν θεωρητικοποιείς μια κουλτούρα είναι ότι δεν υπάρχει μόνο μια μοναδική θεωρία που να την περιγράφει. Για παράδειγμα, κεντρική θέση στην ΚΕΝ κατέχει η αντίληψη ότι η κοινή προσπάθεια διαμόρφωσης ενός αυτόνομου νοήματος που θα αποτελεί την βάση για τις αποφάσεις ενός εγχειρήματος, αποτελεί μια καλή τακτική. Όταν θα πρέπει να επιχειρηματολογήσουμε για ποιο λόγο αυτό αποτελεί καλή πρακτική, θα καταφύγουμε σε θέσεις και επιχειρήματα από άλλα θεωρητικά σχήματα, τα οποία δεν είναι καθόλου λίγα. Το ίδιο θα συμβεί και όταν θα επιχειρήσουμε να κατακτήσουμε την κουλτούρα, όχι μέσω κοινωνικής μάθησης (συνήθης οδός) αλλά μέσω ατομικής μάθησης. Για να πείσουμε τον εαυτό μας ή τους άλλους για τις αρχές της ΚΕΝ, θα πρέπει να τις εδραιώσουμε στο προσωπικό νόημα. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν διάφορες κουλτούρες και θεωρητικά σχήματα στα πλαίσια των οποίων μπορούμε να το πετύχουμε.

Ε: Μπορείς να αναφέρεις μερικές από τις κουλτούρες ή τις θέσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υπόστρωμα για την υποστήριξη-θεμελίωση της ΚΕΝ;

Α: Όλες οι κουλτούρες που βασίζονται σε οριζόντια εγχειρήματα αποτελούν δυνητικό υπόστρωμα για την ΚΕΝ.

Ε: Σε τι διαφέρει ο όρος «νόημα» από τον όρο «κουλτούρα»;

Α: Μιλώντας γενικά, ο όρος κουλτούρα είναι ένας πολυσιδηής όρος. Στον δικό μας ορισμό της κουλτούρας ως πληροφορίας

αποτελεί ένα είδος νόηματος. Η διαφορά σχετίζεται με το υποκείμενο. Όταν μιλάμε για ένα εγχείρημα ή για ένα πρόσωπο χρησιμοποιούμε τον όρο Νόημα, όταν μιλάμε για νόημα που διαπερνά ανθρώπους και εγχειρήματα τότε χρησιμοποιούμε τον όρο κουλτούρα.

E: Μπορείς να εξηγήσεις τι σημαίνει η δήλωση «τα μέλη ενός εγχειρήματος δεν αποτελούν μέρος του εγχειρήματος»;

A: Επανερχόμαστε σε θέματα οντολογίας και σημασιολογίας. Αυτή η δήλωση υιοθετεί μια οπτική του εγχειρήματος ως συντονισμού των επικοινωνιακών ενεργημάτων των μελών, η οποία παράγει νόημα και δράση. Εγχείρημα ονομάζουμε αυτή τη διαδικασία συντονισμού, αποτελεί μια μορφή οργάνωσης, που αναδύεται μέσα από τα επικοινωνιακά εγχειρήματα των δρώντων. Προσέξτε ότι το εγχείρημα αποτελεί, είναι μια διαδικασία. Η δήλωση «αποτελούν μέρος» σε ένα οντολογικό συγκεκριμένο δηλώνει μια σχέση όλου/μέρους. Μια διαδικασία αποτελείται από υπο-διαδικασίες και όχι από άτομα. Η μόνη οντότητα που μου έρχεται στο μυαλό και μπορεί να αποτελείται από άτομα με αυτό τον τρόπο είναι οι σιαμαίοι δίδυμοι :-)

E: :-)

A: Υπάρχει και ένας δεύτερος λόγος, η έννοια της λειτουργικής κλειστότητας (operational closure) που προέρχεται από τη συστημική θεωρία. Η έννοια της λειτουργικής κλειστότητας¹³ προτάσσει ότι εάν έχουμε δύο συστήματα λειτουργικώς κλειστά, το ένα δεν μπορεί να επέμβει στις λειτουργίες του άλλου.

Ας πάρουμε ως παράδειγμα τον άνθρωπο. Υιοθετώντας μια

¹³ Ένα σύστημα είναι λειτουργικά κλειστό όταν οι λειτουργίες του δεν καθοδηγούνται από το περιβάλλον του, αλλά καθορίζονται από τη δική του δομή και οργάνωση.

συστημική οπτική, ένας άνθρωπος αποτελεί ένα πλέγμα δύο συστημάτων: του βιολογικού και του ψυχικού. Το βιολογικό οργανώνει λειτουργίες που έχουν να κάνουν με το φαινόμενο της ζωής, και το ψυχικό με το φαινόμενο της συνείδησης. Τα δύο συστήματα συνυπάρχουν παράλληλα σε δομική σύζευξη, δηλαδή τα δύο συστήματα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, μέσω καθορισμένων λειτουργιών καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής τους. Η λειτουργική κλειστότητα προτάσσει ότι, για παράδειγμα, δεν μπορούμε με συνειδητό τρόπο (ψυχικό σύστημα) να σταματήσουμε την αναπνοή μας (βιολογικό σύστημα). Το κάθε σύστημα συντηρεί την ύπαρξή του μέσω δικών του διαδικασιών, αλλά εξαρτάται από την ύπαρξη του άλλου με προκαθορισμένο τρόπο (δομική σύζευξη). Ένα εγχείρημα ιδωμένο ως σύστημα, υλοποιείται από λειτουργίες που σχετίζονται με την επικοινωνία. Δεν μπορεί ένα εγχείρημα να επηρεάσει τη συνείδηση ή τις βιολογικές λειτουργίες των δρώντων με άμεσο τρόπο.

Τέλος, να πούμε ότι η δήλωση «ο Χ είναι μέλος του εγχειρήματος Ψ» θα πρέπει να εκληφθεί ως ένας εύκολος τρόπος για να πούμε ο Χ δρα στα πλαίσια του εγχειρήματος Ψ.

Ε: Η υιοθέτηση διαδικασιών ευαίσθητων στο νόημα από ένα ατομικιστικό εγχείρημα δεν αποτελεί αντίφαση;

Α: Μπορείς να εξηγήσεις αυτή την αντίφαση;

Ε: Η προτεραιότητα του ατόμου έναντι του συνόλου όπως εκφράζεται μέσα από τον ατομικισμό δεν έρχεται σε αντίθεση με τις ευαίσθητες στο νόημα διαδικασίες;

Α: Θεωρώ πως όχι. Αυτό που αλλάζει, είναι ο βαθμός ανοχής στον οποίο μπορεί το νόημα ενός εγχειρήματος να έρχεται σε αντίθεση με αυτό των δρώντων. Σε ένα ατομικιστικό εγχείρημα υπάρχει μικρότερη ανοχή, ενώ σε ένα κολεκτιβιστικό μεγαλύτερη. Βέβαια, και οι ατομικιστικές θεωρίες φροντίζουν να εισάγουν

μορφές νοήματος που διευθετούν τις περιπτώσεις όπου υπάρχουν συγκρούσεις όπως η έννοια της αξιοκρατίας, ή η έννοια της ιεραρχίας, που αποτελούν τέτοιου είδους έννοιες, με βάση τις οποίες ένα άτομο δέχεται ως κοινό μη αντιφατικό νόημα, αυτό που φαινομενικά από κάποιον άλλο παρατηρητή που δεν γνωρίζει τις έννοιες αυτές, μοιάζει αντιφατικό.

Ε: Τι γίνεται όταν το Νόημα ενός εγχειρήματος κατόπιν κάποιων αποφάσεων έρθει σε αντίθεση με το νόημα ενός ατόμου μέλους;

Α: Κατ' αρχάς υπάρχουν δύο περιπτώσεις που αυτό μπορεί να συμβεί.

1. Η επίμαχη θέση που έρχεται σε αντίθεση με το νόημα του ατόμου αποτελεί μια τροποποιητική απόφαση ή εκπορεύεται από μια τροποποιητική απόφαση.
2. Είναι απλώς μια συμβατή θέση με το προϋπάρχον νόημα του εγχειρήματος (η αντίθετη της περίπτωσης [1]).

Στη δεύτερη περίπτωση, είτε το άτομο δεν είχε αντιληφθεί ότι και το αρχικό νόημα του εγχειρήματος από το οποίο προέκυψε η θέση αυτή έρχεται σε αντίθεση με το δικό του, είτε δεν είχε αντιληφθεί ότι υπάρχει αντίφαση στο πλαίσιο του προσωπικού νοήματός του. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να διευθετήσει την αντίφαση που υπάρχει στο νόημά του.

Στην πρώτη περίπτωση, το νόημα του εγχειρήματος απομακρύνεται από το νόημα του ατόμου, εφόσον η θέση προέκυψε με βάση τις κανονιστικές αρχές της ΚΕΝ, τότε θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη το ενδεχόμενο να το αποδεχθεί. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι με βάση τους οποίους μπορεί ένα άτομο να αποδεχθεί την απόκλιση του νοήματος του εγχειρήματος σε σχέση με το δικό του. Εάν το άτομο έχει αλλοκεντρική¹⁴ στάση ή ενστερνίζεται

¹⁴ Δες «Φάσμα ιδιοκεντρισμού αλλοκεντρισμού», σελ. 60.

κολεκτιβιστικές απόψεις, τότε θα είναι ευκολότερο να το αποδεχτεί.

Κατά τη γνώμη μου, σημαντικό λόγο αποτελεί η άποψη ότι οι αντιλήψεις ενός οποιουδήποτε ατόμου είναι άμεσα σχετιζόμενες με το equilibrium της δυναμικής των εγχειρημάτων ως φορέων κουλτούρας, μιας και αυτό ρυθμίζει το έρεισμα της κάθε κουλτούρας και κατ' επέκταση των ατόμων. Σε αυτό το πλαίσιο η απόκλιση μπορεί να εκληφθεί ως μια εν δυνάμει αντίληψη η οποία αξίζει να δοκιμαστεί στον στίβο της πραγματικότητας.

Ε: Η ομοφωνία ως μέθοδος λήψης αποφάσεων είναι συμβατή με την ΚΕΝ;

Α: Για να είμαστε σίγουροι ότι μιλάμε για το ίδιο πράγμα, αναφερόμαστε σε διαδικασίες οι οποίες καταλήγουν σε απόλυτη ή αυξημένη συμφωνία μεταξύ μιας ομάδας ατόμων;

Ε: Ναι, αυξημένη με την έννοια του «σχεδόν όλοι».

Α: Κατ' αρχάς η ομοφωνία αποτελεί βάση και στην ΚΕΝ, αυτό που αλλάζει είναι ότι στο πλαίσιο της ΚΕΝ υπάρχουν περισσότερες δεσμεύσεις με κυρίαρχη το γεγονός ότι οι αποφάσεις θα πρέπει να είναι απόρροια του νοήματος και γενικότερα όλες τις δεσμεύσεις που προκύπτουν από τις κανονιστικές αρχές της ΚΕΝ. Η ομοφωνία χρησιμοποιείται στο σημείο που οι διαδικασίες καταλήγουν σε περισσότερες από μια λύσεις για το ίδιο θέμα και όλες οι λύσεις είναι το ίδιο συμβατές. Η ομοφωνία χωρίς την χρήση των αρχών της ΚΕΝ θεωρώ ότι είναι προβληματική για διάφορους λόγους.

Ένας λόγος είναι ότι η συμφωνία μπορεί να είναι αποτέλεσμα χειραγώγησης, κάτι που μπορεί να συμβεί και εντός πλαισίου της ΚΕΝ, αλλά το αίτημά του να προέρχεται από το υπάρχον νόημα μέσω λογικού συμπερασμού εκθέτει την διαδικασία με τέτοιο τρόπο ώστε τα φαινόμενα χειραγώγησης να είναι πιο εντοπίσιμα και πιο εύκολο στα μέλη να τα προσβάλλουν.

Δεύτερο λόγο αποτελεί το ότι δεν υπάρχει κάποιου είδους δέσμευση για το ότι οι ομόφωνες αποφάσεις θα τείνουν να έχουν κάποια συνέπεια μεταξύ τους και στον χρόνο, το οποίο δημιουργεί θέματα σύγχυσης ταυτότητας και αναξιοπιστίας των εγχειρημάτων.

Τρίτος λόγος είναι ότι δεν υπάρχει κάποιο κριτήριο που να διαχωρίζει τις σχετικές από τις μη σχετικές θέσεις σε μια διαδικασία με αποτέλεσμα εάν προκύψει ομοφωνία αυτό να έχει συμβεί πρακτικά, αγνοώντας τις μη σχετικές θέσεις (εάν δεν το έκανε δεν θα μπορούσε να καταλήξει). Στην ΚΕΝ αυτόν τον ρόλο παίζει το νόημα.

Γενικά θεωρώ ότι η ΚΕΝ διορθώνει διάφορες παθολογικές καταστάσεις που προκύπτουν σε εγχειρήματα που λειτουργούν με βάση την ομοφωνία.

Ε: Η ψηφοφορία είναι συμβατή με την ΚΕΝ;

Α: Γενικά η ανάγκη για χρήση μεθόδων όπως η ομοφωνία και η ψηφοφορία, εμφανίζεται όταν μια πολιτική διαδικασία όπως αυτή που περιέγραψα στο κεφάλαιο «Πολιτικές διαδικασίες ευαίσθητες στο νόημα», φτάνουν σε ένα σύνολο από θέσεις που είναι όλες το ίδιο συμβατές με το νόημα, και υπάρχει ανάγκη υιοθέτησης κάποιων από αυτές όχι όμως όλων. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η ψηφοφορία, αυτό όμως εξαρτάται από το νόημα του εγχειρήματος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Το παρόν κεφάλαιο δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένα γενικό λεξικό. Τα λήμματα παρατίθενται με βάση τη σειρά που συμβάλουν στη θεμελίωση όσων έχουν ειπωθεί, ενώ η ανάπτυξή τους γίνεται με γνώμονα το μερίδιο συμμετοχής τους στην ανάπτυξη της έννοιας ΚΕΝ.

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ

ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Ο Άνθρωπος αποτελεί οντότητα του οποίου η ύπαρξη βασίζεται κυρίως στην αξιοποίηση πληροφοριών που λαμβάνει από άλλους ανθρώπους. Η μετάδοση πληροφοριών μεταξύ ανθρώπων γίνεται με τέσσερις τρόπους που θα αποκαλέσουμε μηχανισμούς. Δύο από αυτούς, ο γενετικός και ο επιγενετικός (καλούνται και κληρονομικοί μηχανισμοί), λαμβάνουν μέρος μόνο κατά την περίοδο της κύησης και μέσω αυτών πληροφορία μεταφέρεται από τη μητέρα στο έμβρυο. Οι άλλοι δύο, ο συμπεριφορικός και ο συμβολικός, λαμβάνουν χώρα μετά τη γέννηση, και μέσω αυτών η πληροφορία μεταφέρεται οριζόντια, όχι μόνο από προγόνους σε απογόνους αλλά και μεταξύ μελών οποιασδήποτε γενιάς.

Πιο αναλυτικά οι τέσσερις μηχανισμοί είναι οι εξής:

1. *Γενετικός*: ο μηχανισμός μεταφοράς γενετικής πληροφορίας μέσω DNA που αξιοποιείται στην αναπαραγωγή όλων των ζωντανών οργανισμών. Η πληροφορία δύναται να μετα-

- φερθεί από γενιά σε γενιά (από προγόνους σε απογόνους).
2. *Επιγενετικός*: ο μηχανισμός αυτός αποτελεί έναν παράλληλο μηχανισμό με τον γενετικό η πληροφορία δεν δύναται να μεταφερθεί πέραν λίγων γενεών.
 3. *Συμπεριφορικός*: είναι ο μηχανισμός μεταφοράς πληροφορίας από ένα μέλος μιας ομάδας σε ένα άλλο μέσω μίμησης και συνεχούς έκθεσης σε παρόμοια περιβάλλοντα (συναντάται σε πολύπλοκους οργανισμούς: θηλαστικά, πτηνά κ.ά.).
 4. *Συμβολικός*: είναι η μεταφορά πληροφορίας μέσω νοήματος. Ο μηχανισμός αυτός συναντάται μόνο στο ανθρώπινο είδος και για να αναπτυχθεί είναι απαραίτητη η κοινωνικοποίηση του ατόμου. [Για περισσότερες πληροφορίες, δες (Jablonka 2005)].

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΑΤΟΜΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

Κοινωνική μάθηση (social learning) με τη στενή έννοια του όρου ονομάζουμε τη διαδικασία απόκτησης γνώσης μέσω του συμπεριφορικού μηχανισμού. Στο ανθρώπινο είδος τα όρια μεταξύ συμπεριφορικού και συμβολικού μηχανισμού δεν είναι σαφή. Υπό μια ευρύτερη έννοια ονομάζουμε έτσι και τη διαδικασία της απόκτησης γνώσης μέσω του συμβολικού μηχανισμού όταν αυτή δεν γίνεται με σαφή πρωτοβουλία του ατόμου. Βασικές δεξιότητες που οφείλονται κατ' αρχάς σε κοινωνική μάθηση: γλώσσα, περπάτημα, σεξουαλική αγωγή. Ατομική μάθηση (individual learning) ονομάζουμε αυτήν τη μάθηση που προέρχεται από σαφή πρωτοβουλία του ατόμου και γίνεται κυρίως μέσω του συμβολικού μηχανισμού ή και με προσωπική παρατήρηση του περιβάλλοντος και πειραματισμό.

ΑΓΡΙΑ ΠΑΙΔΙΑ (FERAL CHILDREN)

Τα «άγρια παιδιά» (feral children) είναι περιπτώσεις ανθρώπων που για διάφορους λόγους αποκόπηκαν σε νηπιακή ηλικία από την ανθρώπινη κοινωνία και μεγάλωσαν μακριά από αυτήν (έχουν βρεθεί περιορισμένα σε κλειστό χώρο ή εγκαταλειμμένα στη φύση) με μικρή έως καθόλου εμπειρία της φροντίδας από ανθρώπους, της ανθρώπινης συμπεριφοράς και της γλώσσας. Τα παιδιά αυτά χαρακτηρίζονται από παντελή έλλειψη κοινωνικοποίησης και βασικών ανθρώπινων συμπεριφορών όπως η γλώσσα, το περπάτημα και η σεξουαλική αγωγή. Κυρίως χάρη σε αυτά τα παιδιά, γνωρίζουμε ότι η δυνατότητα του ανθρώπου για κατάκτηση (εκμάθηση) της γλώσσας υπάρχει μέχρι κάποια ηλικία, μετά το πέρασ αυτής ο άνθρωπος αδυνατεί να την κατακτήσει.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Βιολογικό άνθρωπο ονομάζουμε έναν άνθρωπο που η συμπεριφορά του έχει διαμορφωθεί μόνο από γενετικούς και επιγενετικούς μηχανισμούς και ατομική παρατήρηση του περιβάλλοντος χωρίς επαφή με ανθρώπινο πολιτισμό. Πρακτικά βιολογικοί άνθρωποι δεν υπάρχουν με εξαίρεση κάποια άγρια παιδιά. Ένας βιολογικός άνθρωπος αδυνατεί να εκτελέσει βασικές ανθρώπινες λειτουργίες όπως: δεν χρησιμοποιεί γλώσσα και ομιλία (language, parole), δεν περπατά όρθιος, δεν έχει σεξουαλική αγωγή (συνεπώς δεν μπορεί να αναπαραχθεί).

Κοινωνικό άνθρωπο ονομάζουμε τον συνήθη άνθρωπο που έχει κοινωνικοποιηθεί, όλους εμάς. Οι άνθρωποι ξεκινούν τη ζωή τους με τη γέννησή τους ως βιολογικοί άνθρωποι, και σταδιακά μετατρέπονται σε κοινωνικούς.

ΣΥΝΕΠΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΥΝΕΠΕΣ

Συνεπές (consistent) είναι ένα σύστημα λογικής το οποίο δεν έχει αντιφάσεις, δεν υπάρχει πρόταση που να μπορεί να αποδειχθεί ταυτοχρόνως αληθής και ψευδής.

Παρασυνεπές (paraconsistent) είναι ένα ανεκτικό σε αντιφάσεις σύστημα λογικής. Αυτό σημαίνει ότι παρότι περιέχει αντιφάσεις, προσπαθεί μεθοδικά να τις αντιμετωπίσει.

ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΑΣΗ ΟΡΟΥ

Έκταση ενός όρου είναι το σύνολο των αντικειμένων που αντιπροσωπεύει η έννοια αυτή. Για παράδειγμα, η έκταση του όρου «τρίγωνο» είναι το σύνολο όλων των δυνατών τριγωνικών (αισθητών ή νοητών) αντικειμένων.

Ένταση ενός όρου είναι το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων τα οποία είναι κοινά σε όλα τα αντικείμενα που αντιπροσωπεύει η έννοια αυτή. Για παράδειγμα, η ένταση του όρου «τρίγωνο» αποτελείται από τα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα: κλειστό επίπεδο σχήμα, τρεις πλευρές, τρεις κορυφές. Εναλλακτική διατύπωση: αυτό που καθιστά κάτι μέρος της έκτασης του Όρου.

Στην αριστοτελική λογική χρησιμοποιούνται οι όροι *πλάτος* και *βάθος* αντιστοίχως.

ΤΕΛΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Τελεολογικές εξηγήσεις καλούνται αυτές που συμπεριλαμβάνουν ως μέρος της εξήγησης σκοπούς ή και συνεπακόλουθα. Για πα-

ράδειγμα, όταν λέμε ότι οι καμπλοπαρδάλεις έχουν μακρύ λαιμό για να φτάνουν τα φύλλα των ψηλών δένδρων χρησιμοποιούμε μια τελεολογική εξήγηση χρησιμοποιώντας το αποτέλεσμα ως αιτία. Στο πλαίσιο μιας δαρβινικής εξήγησης ο μακρύς λαιμός είναι αποτέλεσμα μιας εξελικτικής διαδικασίας και το γεγονός ότι φτάνουν τα φύλλα των ψηλών δένδρων αποτέλεσμα.

Έχει παρατηρηθεί μια αυθόρμητη τάση των παιδιών στη χρήση τελεολογικών εξηγήσεων. Για παράδειγμα, στην ερώτηση «γιατί βρέχει;» μια παιδική απάντηση θα μπορούσε να είναι: «για να ποτίζονται τα σπαρτά των αγροτών».

ΣΥΣΤΗΜΑ

Σύστημα καλούμε ένα σύνολο μερών που η λειτουργία του βασίζεται στην αλληλεπίδραση αυτών των μερών. Ο όρος προέρχεται από τη συστημική θεωρία η οποία αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο. Έχει εφαρμογές στη φιλοσοφία, στις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες, καθώς και σε κλάδους της τεχνολογίας. Τα είδη των συστημάτων που μας ενδιαφέρουν στο παρόν κείμενο είναι τα βιολογικά (κύτταρα, ανοσοποιητικό σύστημα κ.ά.), τα ψυχικά (εγκέφαλος, νευρικό σύστημα κ.ά.), και τα κοινωνικά (η οικονομία, η επιστήμη, η εκπαίδευση, συστήματα εγχειρημάτων κ.ά.).

Βασική προϋπόθεση για τον ορισμό ενός συστήματος είναι η δυνατότητα να διαχωρίσουμε το σύστημα από το περιβάλλον του. Ως *περιβάλλον* ορίζουμε οτιδήποτε βρίσκεται έξω από το εξεταζόμενο σύστημα συμπεριλαμβανόμενων και άλλων συστημάτων. Οι όροι σύστημα και περιβάλλον είναι συμπληρωματικοί. Δεν υπάρχει ένα ενιαίο περιβάλλον, το κάθε σύστημα έχει το περιβάλλον του. Στην οπτική που υιοθετεί το παρόν κείμενο τα κοινωνικά συστήματα αποτελούνται από επικοινωνιακά ενεργήμα-

τα και όχι από ανθρώπους. Οι άνθρωποι βρίσκονται στο περιβάλλον των κοινωνικών συστημάτων. Ένας άνθρωπος αποτελεί ένα σύμπλεγμα από ψυχικά και βιολογικά συστήματα που αλληλεπιδρούν με προκαθορισμένους τρόπους. Οι άνθρωποι βρίσκονται στο περιβάλλον των κοινωνικών συστημάτων. Τα κοινωνικά συστήματα συγκροτούνται ως μορφές οργάνωσης των επικοινωνιακών ενεργημάτων των ανθρώπων.

ΝΟΗΜΑ

Ο άνθρωπος μπορεί να ιδωθεί ως ένα υποκείμενο που παρατηρεί και πράττει. Προσλαμβάνει πληροφορία, την οργανώνει, και με βάση αυτή πράττει. Ένας άλλος τρόπος να πούμε «οργανώνει» είναι «τη νοηματοδοτεί», τοποθετεί την πληροφορία σε ένα ευρύτερο ιστό πεποιθήσεων, μια κοσμοθεωρία. Η κοσμοθεωρία του αποτελεί ένα σύνολο υποθέσεων και πεποιθήσεων σχετικά με τη φύση των αιτιών που δημιουργούν την πραγματικότητα γύρω του. Η δυνατότητά του να πράττει, συνεπώς και η επιβίωσή του βασίζεται σε αυτή. *Νόημα* ονομάζουμε ένα σύνολο από ιδανικά, αξίες, θέσεις, περιγραφές, πεποιθήσεις, στάσεις (attitudes), νόρμες, προτιμήσεις, ικανότητες και δεξιότητες τις οποίες ο άνθρωπος έχει δημιουργήσει μέσω κοινωνικής (συμπεριφορικής και συμβολικής μηχανισμός) και ιδιωτικής μάθησης.

Η κοσμοθεωρία αποτελεί ένα υποσύνολο του νοήματος που σχηματίζεται από προτάσεις που δυνητικά μπορούμε να θεωρήσουμε ότι είναι συνεπείς ή αντιθετικές μεταξύ τους. Έχοντας αυτήν τη δυνατότητα οι προτάσεις συνιστούν ένα συνεπές ή παρασυνεπές¹⁵ σύνολο. Η κοσμοθεωρία μπορεί να περιλαμβάνει

¹⁵ Δες «Συνεπές (consistent) και παρασυνεπές (paraconsistent)», σελ. 37.

ιδανικά, αξίες, θέσεις, περιγραφές και πεποιθήσεις. Το υπόλοιπο κομμάτι του νοήματος που δεν περιλαμβάνεται στην κοσμοθεωρία αποτελείται κυρίως από στάσεις, νόρμες, προτιμήσεις, ικανότητες και δεξιότητες και σε μεγάλο βαθμό είναι ασυνείδητο. Η κοσμοθεωρία ιδωμένη μέσα από το πρίσμα της λογικής συγκροτεί μια συνεπή ή παρασυνεπή θεωρία στην οποία ο δρων βασίζεται για να πάρει αποφάσεις.

Το Νόημα νοείται ως πληροφορία κωδικοποιημένη στον εγκέφαλο ενός ανθρώπου και την ονομάζουμε πολιτισμική πληροφορία (πολιτισμική από τον όρο «πολιτισμό» με την έννοια της κουλτούρας). Στον ορισμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνεται η πληροφορία που απέκτησε ο άνθρωπος μέσω γενετικών μηχανισμών (αν και το Νόημα βρίσκει τον δρόμο του και μέσα από επιγενετικούς μηχανισμούς όπως π.χ. οι διατροφικές συνήθειες της μητέρας περνούν με επιγενετικό τρόπο στα παιδιά της). Η εν λόγω διαφορά είναι σημαντική γιατί το νόημα είναι αυτό που μετατρέπει έναν βιολογικό άνθρωπο σε κοινωνικό. Και, όπως γνωρίζουμε από τα άγρια παιδιά, η διαφορά αυτή είναι τεράστια και οφείλεται κυρίως σε κοινωνική μάθηση.

Το νόημα αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο αιτιολογείται η δράση του ατόμου, και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αποτελεί κεντρική έννοια της ΚΕΝ.

Για να αποσαφηνίσουμε τι μπορεί να περιλαμβάνει το νόημα ας πάρουμε το παράδειγμα μιας σχετικά απλής διαδικασίας: Ένα άτομο μπαίνει σε ένα καφενείο, κάθεται σε ένα τραπέζι, περιμένει τον σερβιτόρο, παραγγέλνει ένα φλιτζάνι καφέ, τον πίνει, ζητάει τον λογαριασμό, πληρώνει, φεύγει.

Οποιαδήποτε προσπάθεια πλήρους καταγραφής του νοήματος που χρησιμοποιεί το άτομο αυτό είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Η αποτυχία είναι σίγουρη για δύο λόγους: ο πρώτος είναι

ότι δεν είναι δυνατόν να εντοπιστεί η πληροφορία που το αποτελεί, και ο δεύτερος είναι ότι το κομμάτι πληροφορίας που μπορεί να ανακτηθεί είναι τόσο μεγάλο, που θα απαιτούσε υπέρογκο αριθμό σελίδων για να καταγραφεί.

Ενδεικτικά μια τέτοια ανασυγκρότηση θα περιείχε πληροφορίες για το πώς αναγνωρίζουμε ένα καφενείο, πώς εντοπίζουμε την πόρτα εισόδου, πού θα σταθούμε για να πιούμε τον καφέ, την πληροφορία ότι τα καφενεία είτε διαθέτουν σερβιτόρους είτε όχι και πώς το αναγνωρίζουμε, ποιο είναι το πρωτόκολλο συμπεριφοράς κάνοντας μια παραγγελία, ποιο είναι το πρωτόκολλο οικονομικών συναλλαγών κ.ο.κ.

Επιπλέον, σε όλη αυτή τη διαδικασία ο πελάτης έκανε χρήση των ικανοτήτων του να μιλάει και να περπατάει, οι οποίες είναι πρακτικά ασυνείδητες και αποτελούν αποτέλεσμα κοινωνικής μάθησης.

Επίσης, όταν χρειάστηκε να αποφασίσει εάν θα πιει τον καφέ που του έφεραν, έλαβε υπόψη του την πρότερη εμπειρία του ότι πάντοτε όταν είχε ζητήσει καφέ του είχαν φέρει καφέ, ότι δεν συντρέχει λόγος κάποιος να προσπαθήσει να τον δηλητηριάσει κ.ο.κ.

Ο τρόπος που μίλησε στον σερβιτόρο εξαρτήθηκε από τη δυνατότητα που έχει στην αναγνώριση προσώπων έτσι ώστε να υιοθετήσει κάποιο κατάλληλο πρωτόκολλο ευγένειας και να αναγνωρίσει τις προθέσεις του συνομιλητή του.

Όλα αυτά αποτελούν μέρος του νοήματος το οποίο έκανε χρήση το άτομο, ο δρώντας του παραδείγματος.

Μια δεύτερη διάκριση του νοήματος είναι μεταξύ του μέρους του νοήματος για το οποίο το άτομο έχει επίγνωση, και αυτού που δεν έχει.

Το πρώτο, εκτός της κοσμοθεωρίας περιλαμβάνει και μέρη

του υπόλοιπου νοήματος τα οποία αν και εν γένει είναι ασυνείδητα, το άτομο έχει αποκτήσει επίγνωση ότι κάνει χρήση αυτών και πώς αυτά τον επηρεάζουν. Για παράδειγμα, κάποια άτομα έχουν επίγνωση του ότι κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις κάνουν αποκλειστική χρήση της καρέκλας και άλλοι όχι¹⁶. Άλλο παράδειγμα είναι ότι κάποιοι γνωρίζουν ότι η ερώτηση «μπορείτε να μου δώσετε το αλάτι» αποτελεί ένα σχήμα ευγένειας και όχι μια κυριολεκτική ερώτηση και άλλοι όχι (οι πρώτοι ασυνείδητα αντιλαμβάνονται ότι ο ομιλητής θέλει να έχει το αλάτι και δεν ρωτά αν πράγματι μπορούν να του το δώσουν).

Το Νόημα ως κόσμος

Έχουμε ορίσει τον όρο «νόημα» ως σύνολο πληροφορίας. Αυτός αποτελεί έναν εκτασιακό ορισμό. Εδώ θα προσεγγίσουμε το νόημα εντασιακά επικεντρώνοντας στον μηχανισμό που το παράγει. Το νόημα για να παραχθεί προϋποθέτει την ύπαρξη δρώντα. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει ο δρώντας προσλαμβάνει πληροφορία, την οργανώνει, και με βάση αυτή πράττει.

Το νόημα είναι το αποτέλεσμα αυτής της οργάνωσης. Το νόημα είναι η ταξινόμηση της εμπειρίας του παρατηρητή από τον ίδιο τον παρατηρητή.

Ο δρώντας προσλαμβάνει πληροφορία και το νόημα του επιτρέπει να την ερμηνεύσει, η ερμηνεία οδηγεί σε νέο νόημα.

Η ερμηνεία του κόσμου από τον δρώντα είναι μια συνεχής κυκλική διεργασία που παράγει νόημα και αναπαράγει τη δυνατότητα του δρώντα-παρατηρητή να νοηματοδοτεί το περιβάλλον του, αλλά και τη θέση του μέσα σ' αυτό.

¹⁶ Για τη χρήση της καρέκλας, δες «Κουλτούρα ως Νόημα», σελ. 48.

Νόημα και επικοινωνία

Η επικοινωνία μεταξύ δυο συμβαλλόμενων ή αλλιώς «επικοινωνιακό ενέργημα», αποτελεί μια πράξη μεταφοράς πληροφορίας από τον έναν στον άλλον. Η επικοινωνία προϋποθέτει νόημα. Οι συμβαλλόμενοι επιδιώκουν τη μεταφορά νοήματος. Για να συμβεί αυτό ο ένας συμβαλλόμενος κωδικοποιεί την πληροφορία σε μήνυμα (π.χ. στο πλαίσιο γλωσσικής επικοινωνίας δημιουργεί μια πρόταση) το μεταφέρει μέσω κάποιου καναλιού (π.χ. το γράφει σε ένα χαρτί, ή το εκφωνεί) στον άλλο ο οποίος το παραλαμβάνει και το αποκωδικοποιεί¹⁷).

Το νόημα επιτρέπει την επικοινωνία αυτή, ενεργοποιεί τη διεργασία ερμηνείας (κατανόηση), και αυτή με τη σειρά της δημιουργεί νόημα. Η επικοινωνία αποτελεί μια κυκλική διαδικασία που εκκινεί από το νόημα και καταλήγει σε αυτό.

Ένα επικοινωνιακό ενέργημα επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Η επιτυχία της επικοινωνίας βασίζεται στην δυνατότητα των μερών που λαμβάνουν μέρος να εντοπίσουν ένα κοινό κομμάτι νοήματος –που καλούμε *πλαισιο*– το οποίο θα αποτελέσει τη βάση για την ερμηνεία. Η αποτυχημένη επικοινωνία πολύ συχνά οφείλεται στο ότι οι συμβαλλόμενοι δεν έχουν εντοπίσει αυτό το κοινό κομμάτι νοήματος, το οποίο πολλές φορές αποκαλούμε *πραγματολογικό πλαισιο* ή πραγματολογικά στοιχεία.¹⁸

¹⁷ Αυτή η διαδικασία αποτελεί μια αδρή περιγραφή του μοντέλου επικοινωνίας του Shannon-Weaver.

¹⁸ Η πραγματολογία αποτελεί κλάδο της γλωσσολογίας που μελετά το πώς τα συμφραζόμενα συνεισφέρουν στο νόημα μιας πρότασης. Εδώ ο όρος «πραγματολογικός» χρησιμοποιείται με μια πιο ευρεία έννοια που συμπεριλαμβάνει οποιασδήποτε μορφής πληροφορία είναι απαραίτητο να γνωρίζει ένας ομιλητής για να αντιληφθεί το νόημα μιας πρότασης.

Νόημα Συλλογικού Εγχειρήματος (NE)

Νόημα συλλογικού εγχειρήματος (NE) καλούμε το σύνολο των συλλογικών αποφάσεων του εγχειρήματος μαζί με το πραγματολογικό πλαίσιο για την ερμηνεία τους. Επιπλέον, περιλαμβάνει και το νόημα που είναι απαραίτητο για την αιτιολόγηση της δράσης και της λειτουργίας του στο μέτρο που δεν αποτελεί προσωπική επιλογή των δρώντων, αλλά είναι ενσωματωμένο σε οργανωτικές δομές και διαδικασίες για την εκτέλεση δραστηριοτήτων εντός του εγχειρήματος. Επίσης, μέρος του NE αποτελούν και άυλα στοιχεία όπως οι σχέσεις του εγχειρήματος με άλλα εγχειρήματα/άτομα με την έννοια ότι και αυτά αποτελούν *πολιτισμική πληροφορία* που λαμβάνεται υπόψη στις αποφάσεις ενός εγχειρήματος.

Το εκάστοτε πραγματολογικό πλαίσιο επικοινωνιακών ενεργημάτων που διεξάγονται εντός ενός εγχειρήματος εμπεριέχει ως βάση του μέρος του NE. Όσο πιο εξοικειωμένοι με το NE είναι οι δρώντες, και όσο πιο μεγάλο μέρος του πραγματολογικού πλαισίου καταλαμβάνει το NE, τόσο πιο αποτελεσματική είναι η επικοινωνία. Σαφές κριτήριο για το τι αποτελεί NE δεν μπορεί να υπάρξει. Ο γενικός οδηγός είναι ότι αφορά πολιτισμική πληροφορία που χρειάζεται για την αιτιολόγηση της δράσης του εγχειρήματος και πηγάζει από το ίδιο το εγχείρημα. Με άλλα λόγια δεν αφορά την «προσωπική πινελιά» του δρώντα στην υλοποίηση μιας δράσης. Μια βασική διάκριση του NE αποτελεί αυτή μεταξύ Ρητού και Υπόρρητου, *Ρητό* ονομάζουμε το τμήμα του νοήματος το οποίο έχει καταγραφεί μέσω αποφάσεων, και *υπόρρητο* το υπόλοιπο.

Το νόημα ενός εγχειρήματος αποτελεί μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου, αυτού που συμπεριλαμβάνει και τα προσωπικά νοήματα των μελών και άλλων ατόμων/εγχειρημάτων στα οποία έχει άμεση πρόσβαση. Το σύνολο αυτό ονομάζουμε *εν δυνάμει νόημα* ενός εγχειρήματος.

Ένα εγχείρημα κάνει χρήση του εν δυνάμει νοήματος σε δράσεις που εκτελούνται στο πλαίσιο αυτού, αλλά το απαραίτητο νόημα δεν είναι κτήμα του εγχειρήματος, για παράδειγμα, όταν εκτελείται από κάποιον μέλος μια εξειδικευμένη εργασία όπως είναι η στοιχειοθεσία ενός εντύπου ή η μετάφραση ενός κειμένου κ.λπ. Ένα δεύτερο σημαντικό γεγονός που σχετίζεται με το εν δυνάμει νόημα είναι το ότι για να γίνει κάτι μέρος του νοήματος καταρχάς θα πρέπει να είναι ήδη μέρος του εν δυνάμει νοήματος. Είναι σημαντικό για ένα εγχείρημα να διερευνά και να επεκτείνει το εν δυνάμει νόημα.

- Σε ένα συλλογικό εγχείρημα πάντοτε υπάρχει νόημα.
- Όταν κάποιος ενεργεί στο πλαίσιο ενός συλλογικού εγχειρήματος η δράση του αιτιολογείται από το νόημα του εγχειρήματος, την κουλτούρα του ατόμου, την ψυχολογική του κατάσταση και την δυνατότητα του ατόμου να δρα ανεξάρτητα (agency).
- Το νόημα ενός εγχειρήματος μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με θέσεις ενός ατόμου μέλους, ένα άτομο μπορεί να δρα αντιφατικά ως προσωπικότητα, αλλά με συνέπεια ως προς το νόημα του εγχειρήματος.
- Το ΝΕ που διέπει ένα εγχείρημα δεν αποτελεί υποχρεωτικά συνειδητή γνώση των μελών του.
- Το ΝΕ εμπεριέχει στοιχεία που κληρονομεί από ευρύτερες κουλτούρες.
- Όσο πιο εσωτερικευμένο από τα άτομα είναι το ΝΕ τόσο πιο ομαλές είναι οι διαδικασίες ενός εγχειρήματος.

Ορίζοντας δράσης Εγχειρήματος

Στα πλαίσια του νοήματος ενός εγχειρήματος δημιουργείται ένας σύνολο από δυναμικές εναλλακτικές μορφές δράσεων και αποφάσεων το οποίο ονομάζουμε ορίζοντα δράσης. Οι αποφάσεις

που λαμβάνονται από το εγχείρημα μπορούν να χωρισθούν σε δύο κατηγορίες σε σχέση με τον ορίζοντα δράσης.

1. Αυτές που αντλούνται μέσα από τον ορίζοντα δράσης.
2. Αυτές που τροποποιούν το νόημα έτσι ώστε αυτός ο ορίζοντας να αλλάξει αυξάνοντας ή μειώνοντας το μέγεθός του (τροποποιητικές). Οι τροποποιητικές αποφάσεις αποτελούν συνήθως ένα μικρό μέρος του συνόλου των αποφάσεων ενός εγχειρήματος.

Για να γίνει πιο κατανοητός ο ρόλος των τροποποιητικών αποφάσεων θα δούμε παρακάτω δυο παραδείγματα τροποποιητικών αποφάσεων σε εγχειρήματα:

Επιχείρηση καφενείου

Ο ορίζοντας δράσης αρχικώς δημιουργείται από το νόημα, όπως αυτό ορίζεται από το οικονομικό και το νομικό σύστημα. Η τιμή πώλησης του καφέ διαμορφώνεται με βάση τις οικονομικές αρχές ως αποτέλεσμα της προσφοράς και της ζήτησης, της φορολόγησης κ.λπ. Σε κάποια χρονική στιγμή ο διαχειριστής αποφασίζει να διαθέσει fair trade καφέ του οποίου η τιμή είναι πιο υψηλή κάτι το οποίο αντιβαίνει στο τρέχον νόημα της επιχείρησης, αλλά είναι συμβατό με ένα άλλο νόημα (κουλτούρα) αυτό του fair trade. Η απόφαση αυτή αποτελεί μια τροποποιητική απόφαση εφόσον αλλάζει τον ορίζοντα δράσης της επιχείρησης δίνοντας τη δυνατότητα να διαθέτει καφέ σε υψηλότερη τιμή από ό,τι αρχικώς του επέτρεπε το τρέχον νόημα. Βέβαια για να μην δημιουργηθούν προβλήματα στη λειτουργία της επιχείρησης θα πρέπει το νόημα του fair trade να είναι συμβατό και με την πελατεία του καφενείου.

Εγχείρημα επιτροπής κατοίκων για τη διάσωση ενός πάρκου

Ο ορίζοντας δημιουργείται μέσα από μια ιδρυτική συνέλευση της επιτροπής η οποία, ως υποθέσουμε, ότι αποφασίζει να παρευρίσκεται στα δημοτικά συμβούλια του δήμου που ανήκει το πάρκο, για να παρακολουθεί και να παρεμβαίνει στις αποφάσεις που το αφορούν.

Σε κάποια χρονική στιγμή η επιτροπή αποφασίζει να κινηθεί νομικά εναντίον του δήμου. Αυτή η απόφαση τροποποιεί το νόημα του εγχειρήματος και αλλάζει τον ορίζοντα δράσης του προσθέτοντας μια ακόμη μορφή δράσης.

Εγχείρημα «στούντιο μουσικής»

Ένα μουσικό συγκρότημα αποφασίζει να μετατρέψει μια αποθήκη σε στούντιο για να κάνει πρόβες. Σε κάποια χρονική στιγμή τα μέλη του συγκροτήματος αποφασίζουν να διευρύνουν τη χρήση του χώρου καλώντας και άλλα μουσικά σχήματα να διεξάγουν πρόβες στον χώρο. Αυτή η απόφαση αλλάζει τον ορίζοντα δράσης γιατί δίνει τη δυνατότητα της χρήσης του χώρου από άλλα άτομα.

Νόημα και Ιστορία

Ο όρος ιστορία χρησιμοποιείται με πολύ διαφορετικούς τρόπους. Εδώ θα μας απασχολήσει η ιστορία ως μια προσπάθεια ανασυγκρότησης και ερμηνείας του παρελθόντος.

Δύο βασικές θέσεις:

1. η ιστορία είναι αναγκαστικά υποκειμενική.

Όπως σε όλες τις κοινωνικές επιστήμες δεν μπορεί να υπάρξει διαχωριστική γραμμή μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου.

2. η ιστορία άπτεται θεμάτων ηθικής.

Οι ιστορικές ερμηνείες εμπεριέχουν πάντοτε ηθικές κρίσεις (ή αν προτιμάτε έναν πιο ουδέτερο όρο, αξιολογικές κρίσεις).

Μια ιστορική ανασυγκρότηση/ερμηνεία πάντα βασίζεται στο νόημα, για να είναι αποδεκτή θα πρέπει καταρχάς να είναι αποδεκτό το νόημα. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί απευθύνεται σε συγκεκριμένο κοινό (που κάνει αποδεκτό εξαρχής το νόημα), είτε γιατί η χρονική απόσταση είναι τόσο μεγάλη ώστε πλέον οποιαδήποτε σύνδεση μεταξύ του νοήματος των δρώντων, και του σημερινού νοήματος έχει πάψει να υφίσταται. Όσο πιο μακρινή στο παρελθόν είναι η περίοδος που μελετούμε, τόσο πιο εύκολα γίνεται αποδεκτή μια πιθανή ανασυγκρότησή της.

Συγκρότηση Νοήματος

Η σχέση μεταξύ εγχειρήματος και νοήματος είναι διφυής. Τα εγχειρήματα αποτελούν μορφώματα που συγκροτούν νόημα και συγκροτούνται από νόημα. Αυτή τη σχέση την ονομάζουμε συγκρότηση. Η δημιουργία νοήματος μπορεί να γίνεται είτε με τροποποιητικές αποφάσεις, είτε υπόρρητα μέσω της κοινωνικοποίησης των ατόμων μελών στο πλαίσιο του εγχειρήματος.

ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΩΣ ΝΟΗΜΑ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει το προσωπικό νόημα είναι απαραίτητο για την επιβίωση του ανθρώπου.

Ένα σημαντικό μέρος αυτού του νοήματος το μοιράζεται με άλλους που ζουν στο ίδιο κοινωνικό περιβάλλον. Το υπόλοιπο παραμένει ιδιωτικό. Είναι το κοινό νόημα που αποτελεί τον κύριο δεσμό ανάμεσα στα μέλη μιας ανθρώπινης κοινότητας και παρέχει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για οποιαδήποτε ουσιαστική επικοινωνία. Ο βαθμός στον οποίο το νόημα ενός ατόμου συμπίπτει με το κοινό νόημα μιας κοινότητας καθορίζει τον βαθμό της συμμετοχής του σε αυτήν. Σε αυτό το «κοινό νόημα» ανα-

φερόμαστε όταν λέμε «κουλτούρα». Ενσωματώνοντας τις εμπειρίες, τις πεπειθήσεις και τα ιδανικά μιας κοινότητας ανθρώπων, η κουλτούρα δημιουργεί την ταυτότητά τους. Ο άνθρωπος δημιουργεί την κουλτούρα και η κουλτούρα δημιουργεί τον άνθρωπο.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό η κουλτούρα αποτελεί ένα σύνολο πολιτισμικής πληροφορίας που διαχέεται σε ένα κοινωνικό σύνολο μέσω συμπεριφορικών και συμβολικών μηχανισμών. Η κουλτούρα δεν είναι μία.

Υπάρχουν πολλές κουλτούρες και ένα άτομο είναι ταυτόχρονα φορέας πολλών από αυτές. Οι κουλτούρες μπορεί να αποτελούν μεγάλα σύνολα πολιτισμικής πληροφορίας ή και μικρότερα.

Για παράδειγμα, έχουμε την κουλτούρα των Ελλήνων, των νέων, των εργατών, των οπαδών ποδοσφαίρου, των ακολούθων μιας μουσικής σκηνής, την κουλτούρα του καφέ, της συλλογής γραμματοσήμων, του ποδηλάτου, της χορτοφαγίας κ.λπ.

Μια κουλτούρα (εφόσον αποτελεί νόημα) μπορεί να είναι είτε συνειδητή και αποδεκτή από το άτομο, είτε ασυνείδητη.

Για παράδειγμα, η κουλτούρα της καρέκλας, δηλαδή η χρήση καρέκλας σε αντίθεση με το να κάθεται κάποιος στη στάση βαθύ κάθισμα (squatting), είναι μια βαθιά εσωτερικευμένη κουλτούρα στον δυτικό κόσμο και σε μεγάλο βαθμό ασυνείδητη. Η κουλτούρα αυτή, αν και πρακτικά διακατέχει το σύνολο της ανθρωπότητας, συνυπάρχει με αυτήν του squatting η οποία όμως είναι πολύ λιγότερο διαδεδομένη (στην Ευρώπη τη συναντάμε κυρίως σε σλάβικους πληθυσμούς). Η επιλογή της χρήσης καρέκλας είναι πρακτικά ασυνείδητη. Η στάση μας απέναντι στο squatting είναι επίσης ασυνείδητη. Σκεφτείτε ένα καφενείο με κάποιον που είναι φορέας μόνο της κουλτούρας της καρέκλας (πιθανώς εσείς ο ίδιος) να κάθεται σε ένα τραπέζι¹⁹ και δίπλα του

¹⁹ Κυριολεκτικά η δήλωση «κάθεται σε ένα τραπέζι καφενείου» σημαίνει [κά-

μια ομάδα ανθρώπων σε στάση squatting. Μπορείτε να φανταστείτε τις σκέψεις του.

Το squatting αποτελεί φυσική στάση του ανθρώπινου σώματος. Όλα τα νήπια ανεξαρτήτως κουλτούρας είναι σε θέση να την χρησιμοποιούν. Μεγαλώνοντας και υιοθετώντας την κουλτούρα της καρέκλας τα άτομα σταματούν να κάνουν χρήση αυτής της στάσης με αποτέλεσμα ο αχίλλειος τένοντας με το πέρασ του χρόνου να συρρικνώνεται, και από ένα σημείο και μετά το άτομο να μην μπορεί να χρησιμοποιεί άνετα τη στάση αυτή (πλέον είτε το πέλμα δεν πατάει καλά στο έδαφος, είτε το κέντρο βάρους βρίσκεται πολύ πίσω). Τελικώς η κουλτούρα επικρατεί της φυσιολογίας.

Φαινόμενα τα οποία βασίζονται στην ύπαρξη κουλτούρας:
Δεξαμενή γνώσης. Οι φορείς τους (πολλές φορές ασυνείδητα) τις χρησιμοποιούν ως δεξαμενές προεπιλεγμένων συμπεριφορών. Για παράδειγμα, στην ερώτηση: «θα θέλατε μια μερίδα κοτόπουλο» η απάντηση ενός βέγκαν θα είναι «όχι». Αντίστοιχα για εγχειρήματα στην ερώτηση πώς θα διαμαρτυρηθούμε για κάτι η απάντηση μπορεί να είναι: «θα διοργανώσουμε μια πορεία» και μάλλον όχι «ένα flashmob²⁰».

Συλλογική Συνείδηση. Όταν οι φορείς μιας κουλτούρας είναι συνειδητοί φορείς τότε η κουλτούρα αποτελεί ένα είδος ενωτικής δύναμης στο πλαίσιο της οποίας δημιουργούνται επιπλέον αξίες και συμπεριφορές όπως είναι η *αλληλεγγύη*.

θεται πάνω στο τραπέζι], όμως σε πραγματολογικό επίπεδο είναι τόσο εσωτερικευμένη η κουλτούρα της καρέκλας που θεωρείται αυτονόητη η ερμηνεία [κάθεται σε καρέκλα], η ερμηνεία αυτή υπερισχύει της κυριολεκτικής ανάγνωσης της δήλωσης.

²⁰ Flashmob αποκαλούμε την ξαφνική συγκέντρωση ανθρώπων σε ένα δημόσιο χώρο που εκτελούν ασυνήθιστες και φαινομενικά άσκοπες πράξεις για ένα μικρό χρονικό διάστημα (συνήθως κάποιου είδους χορό) και μετά αποσύρονται.

ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ (ΠΟΛΛΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ)

Εγχείρημα αποτελεί ένα σύνολο από δραστηριότητες ανθρώπων οργανωμένες στη βάση *νόηματος*. Τα άτομα μέλη ενός εγχειρήματος ή αλλιώς *δρώντες* (αυτοί που συνεισφέρουν την δράση τους) δεν αποτελούν μέρος του εγχειρήματος, αποτελούν τον φορέα δράσης του εγχειρήματος, το εγχείρημα αποτελεί μια μορφή συντονισμού της δράσης των ατόμων. Λέγοντας «στη βάση νόηματος» εννοούμε ότι η δράση αιτιολογείται από το νόημα.

Ένα εγχείρημα παίρνει πολλές μορφές.

Μορφές εγχειρημάτων

Βασικές Μορφές:

- Οιονεί: Στην πιο απλή του μορφή οι δρώντες απλώς δρουν βασιζόμενοι στο νόημα. Για παράδειγμα, περπατάμε σε ένα πολυσύχναστο δρόμο, το νόημα του εγχειρήματος εδώ αποτελείται από τη γνώση σχετικά με το πώς περπατάμε στον δρόμο, πώς διασχίζουμε μια διασταύρωση, πώς συμπεριφερόμαστε όταν κάποιος βρίσκεται στον δρόμο μας ή όταν συγκρουστούμε με κάποιον κ.λπ.
- Συλλογικό: οι δρώντες αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως μέλη ενός συνόλου που ονομάζουμε *συνολικότητα*. Το εγχείρημα διαθέτει *πολιτικές διαδικασίες* (με την έννοια ότι παράγουν αποφάσεις που δεσμεύουν όλους: π.χ. σε ένα οριζόντιο εγχείρημα μια γενική συνέλευση)
- Κίνημα: ένα σύνολο από εγχειρήματα τα οποία διέπονται από μια κοινή κουλτούρα. Εν γένει ένα κίνημα δεν διαθέτει πολιτικές διαδικασίες δεσμευτικές για όλο το κίνημα. Η δυναμική ενός κινήματος αποτελεί ένα *equilibrium* των επιμέρους εγχειρημάτων.

Τα Συλλογικά εγχειρήματα κατέχουν κεντρική θέση στην ΚΕΝ και συγκεκριμένα τα οριζόντια και ευαίσθητα στο νόημα συλλογικά εγχειρήματα.

- *Οριζόντια*: συλλογικά εγχειρήματα με πολιτικές διαδικασίες που παρέχουν ισάξιες δυνατότητες στη λήψη αποφάσεων σε όλα τα μέλη.
- *Ευαίσθητα στο νόημα*: ονομάζουμε τα συλλογικά εγχειρήματα τα οποία αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα του νοήματος, παρέχουν αυξημένη δυνατότητα στη διαμόρφωσή του και ακολουθούν διαδικασίες με αυτόν τον προσανατολισμό.

Εάν υιοθετήσουμε μια συστημική οπτική και δούμε ένα συλλογικό εγχείρημα ως *σύστημα*²¹, το συλλογικό εγχείρημα αποτελεί ένα σύστημα που οργανώνει επικοινωνιακά εγχειρήματα που καλούνται *αποφάσεις*, οι αποφάσεις είναι το αποτέλεσμα των πολιτικών διαδικασιών του εγχειρήματος και η βασική μονάδα πληροφορίας που μεταφέρεται κατά την επικοινωνία με άλλα εγχειρήματα και άτομα. Με αυτό το σκεπτικό οι δρώντες βρίσκονται στο περιβάλλον του εγχειρήματος.

Συλλογική μνήμη

Πολλά εγχειρήματα φτάνουν σε ένα σημείο όπου αποκτούν αυτό που καλείται «συλλογική μνήμη». Στο πλαίσιο της ΚΕΝ, η «συλλογική μνήμη» αποτελεί κομμάτι του νοήματος διατυπωμένο ως μια ανασυγκρότηση της ιστορίας των εγχειρημάτων, βασισμένη στο νόημα που ήδη διαθέτουν. Η συλλογική μνήμη είναι και αυτή νόημα.

Η ύπαρξη συλλογικής μνήμης ως νόημα σε ένα εγχείρημα, αποτελεί σημαντικό γεγονός, γιατί δίνει την δυνατότητα για τα εξής:

²¹ Σύστημα, δεξ «Σύστημα», σελ. 38.

- να μην επαναλαμβάνει τα λάθη του παρελθόντος (είναι καταγεγραμμένα στη συλλογική μνήμη) να εκτιμά τις δράσεις του με βάση αυτό το νόημα.
- να το χρησιμοποιεί για να προβλέψει το μέλλον κάνοντας απαγωγικούς και επαγωγικούς συλλογισμούς βασισμένους σε αυτό το νόημα.
- να το χρησιμοποιεί για να σχεδιάσει τις μελλοντικές του δράσεις.

Η συλλογική μνήμη δεν αποτελεί ένα στατικό κομμάτι νοήματος το οποίο αυξάνεται στο πέρασμα του χρόνου ενσωματώνοντας απλώς καινούργια γεγονότα. Η συλλογική μνήμη αποτελεί προϊόν συνεχούς αναθεώρησης καθώς οι νέες εμπειρίες αλλάζουν το νόημα και ανατρέπουν προηγούμενα συμπεράσματα ανασυγκροτώντας με νέο τρόπο τη συλλογική μνήμη.

Η ιστορία γίνεται μέρος του νοήματος και μεταδίδεται στα άτομα της συλλογικότητας με τους γνωστούς μηχανισμούς. Τελικά γίνεται μέρος της ιστορικής συνείδησης των ίδιων δρώντων.

Κύκλος ζωής Εγχειρήματος

Ένα εγχείρημα έχει κύκλο ζωής ο οποίος δεν σχετίζεται με τον κύκλο ζωής μιας συλλογικότητας, ένα εγχείρημα θεωρούμε ότι πλέον δεν υφίσταται (περνάει σε ανυπαρξία ή δίνει τη θέση του σε άλλο) όταν το νόημα που το διέπει αλλάξει ριζικά.

Συλλογικότητα

Σε μια πιο ειδική μορφή οι δρώντες αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως μέλη ενός συνόλου που ονομάζουμε συλλογικότητα και θεωρείται ο φορέας της δράσης. Το εγχείρημα δεν ταυτίζεται με συλλογικότητα, η συλλογικότητα μπορεί να αλλάξει μέλη, αλλά οι δράσεις τους αθροίζονται στο πλαίσιο ενός εγχειρήματος.

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

Με τον όρο «Δυναμική των εγχειρημάτων» αναφερόμαστε στη διαδικασία αλληλεπίδρασης των εγχειρημάτων μεταξύ τους και με το περιβάλλον τους (δηλαδή οτιδήποτε έξω από αυτά). Ένα σύνολο από εγχειρήματα αναλόγως με το πού δραστηριοποιούνται μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αποτελούν μέρος ενός *συστήματος* διαδράσεων. Το κάθε εγχείρημα ανάλογα με την μορφή του αλληλεπιδρά και με άλλες δομές-μέρη κοινωνικών συστημάτων όπως: Οικονομικό, Νομικό, Πολιτικό, Εκπαιδευτικό, Θρησκευτικό σύστημα κ.ά. το σύνολο αυτών των κοινωνικών συστημάτων, αποτελεί μέρος αυτού που καλούμε κοινωνική δομή.

Το σύνολο των διαδράσεων των εγχειρημάτων καταλήγει σε μια ισορροπία κατά την οποία το σύστημα είναι βέλτιστα λειτουργικό την ισορροπία αυτή ονομάζουμε *equilibrium*.

Από τα συμπεράσματα της δαρβινικής θεωρίας γνωρίζουμε ότι σε ένα *equilibrium* εξελισσόμενων ανταγωνιστικών δρώντων (όπως στην περίπτωση μας τα εγχειρήματα) παραμένουν οι προσαρμοστικότεροι και όχι με κάποιο μεταφυσικό τρόπο οι «καλύτεροι». Δεν θα πρέπει να εκθειάζουμε το *equilibrium* ως μια κατάσταση με μεταφυσικό τρόπο σωστή (όπως κατά κάποιο τρόπο κάνει η νεοκλασική οικονομική θεωρία) αλλά ως μια αναγκαιότητα την οποία θα πρέπει να κατανοούμε και στο μέτρο του δυνατού να ρυθμίζουμε.

Για να γίνει κατανοητός ο όρος «Δυναμική των εγχειρημάτων» θα χρησιμοποιήσουμε ένα παράδειγμα περιγράφοντας μια Μουσική σκηνή ως σύστημα.

Μια Μουσική Σκηνή Ιδωμένη ως σύστημα διαδράσεων
Σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό με βάση το είδος της μουσικής που προτιμούμε, όλοι μας είμαστε φορείς μιας μουσικής κουλτούρας (ή και περισσοτέρων). Μια μουσική σκηνή (στο εξής ΜΣ) αποτελεί τη δομή μέσα στην οποία συντηρείται και εξελίσσεται μια μουσική κουλτούρα. Οι ΜΣ έχουν διάφορες μορφές· για να προχωρήσουμε στο παράδειγμά μας θα περιγράψουμε μια υποθετική ΜΣ την Σ1, η οποία ενσαρκώνει μια τυπική ΜΣ. Η Σ1 αποτελείται από δρώντες και τις αλληλεπιδράσεις τους. Οι αλληλεπιδράσεις ομαδοποιούνται με βάση τα χαρακτηριστικά τους σε λειτουργίες. Οι δρώντες ομαδοποιούνται σε σύνολα ανάλογα με το είδος των λειτουργιών που συμμετέχουν και αυτά τα σύνολα διέπονται από νόημα το οποίο ρυθμίζει τις λειτουργίες.

Το βασικότερο σύνολο δρώντων σε μια ΜΣ είναι το *Κοινό* το οποίο αποτελείται από όλα τα άτομα που είναι φορείς της κουλτούρας. Όσο υπάρχει αυτό υπάρχει και η ΜΣ. Για να συντηρηθεί και να εξελιχθεί μια ΜΣ χρειάζεται τουλάχιστον άλλη μια ομάδα δρώντων τα *Μουσικά σχήματα*, αυτοί που παράγουν τη μουσική. Μεταξύ των μουσικών σχημάτων και του κοινού λαμβάνει μέρος και η πιο βασική λειτουργία σε μια ΜΣ, η λειτουργία μετάδοσης μουσικής πληροφορίας από τα σχήματα στο κοινό και η ανάδραση του κοινού. Πέρα από τις δυο βασικές ομάδες δρώντων υπάρχουν και πολλές άλλες οι οποίες συμβάλλουν στο να υπάρχει και να εξελίσσεται μια ΜΣ. Στο παράδειγμά μας, η Σ1 αποτελείται από τις εξής ομάδες:

1. Κοινό
2. Μουσικά σχήματα (μπάντες, μεμονωμένοι μουσικοί)
3. Μουσικοί (οργανοπαίχτες, τραγουδιστές, συνθέτες, στιχουργοί ...)
4. Μουσικές σκηνές, χώροι συναυλιών

5. Ντι-τζέι
6. Δισκογραφικές εταιρείες
7. ΜΜΕ, ραδιοφωνικοί σταθμοί, μέσα κοινωνικής δικτύωσης
8. Ωδεία
9. Στούντιο ηχογραφήσεων
10. Χώροι διασκέδασης (μπαρ, μπουραρίες, καφετέριες κ.λπ.)
11. Σχολές χορού

Στο διάγραμμα 1 απεικονίζονται τα σύνολα από δρώντες ως κόμβοι και οι λειτουργίες που συντελούνται μεταξύ αυτών των συνόλων ως ακμές.

Οι λειτουργίες που εμφανίζονται στο διάγραμμα 1 είναι οι εξής:

1. Μετάδοση μουσικής πληροφορίας και ανάδραση κοινού.
2. Συμμετοχή του κοινού σε συναυλία.
3. Διεξαγωγή συναυλιών.
4. Πηγή ειδήσεων σχετικά με συναυλίες, μουσικούς κ.λπ.
5. Ενημέρωση σχετικά με συναυλίες, μουσικούς κ.λπ.
6. Ηχογραφήσεις.
7. Μουσική στελέχωση των σχημάτων από το κοινό.
8. Υπηρεσίες εκπαίδευσης σχετικά με μουσική.
9. Στέγαση μουσικών γεγονότων ντι-τζέι σετ.
10. Συμμετοχή σε γεγονότα ντι-τζέι σετ.
11. Υπηρεσίες εκπαίδευσης σχετικά με χορό.
12. Υπηρεσίες διασκέδασης.
13. Στέγαση μουσικών γεγονότων ντι-τζέι σετ.
14. Υπηρεσίες παραγωγής δίσκων/cd.
15. Διάθεση/Διανομή δίσκων/cd.

Προσέξτε ότι οι κόμβοι αποτελούν σύνολα από δρώντες όχι από άτομα, π.χ. ένα άτομο μπορεί να συμμετέχει ως δρώντας με πολλούς ρόλους π.χ. ως μουσικός, κοινό, ιδιοκτήτης μπαρ και ντιτζέι.

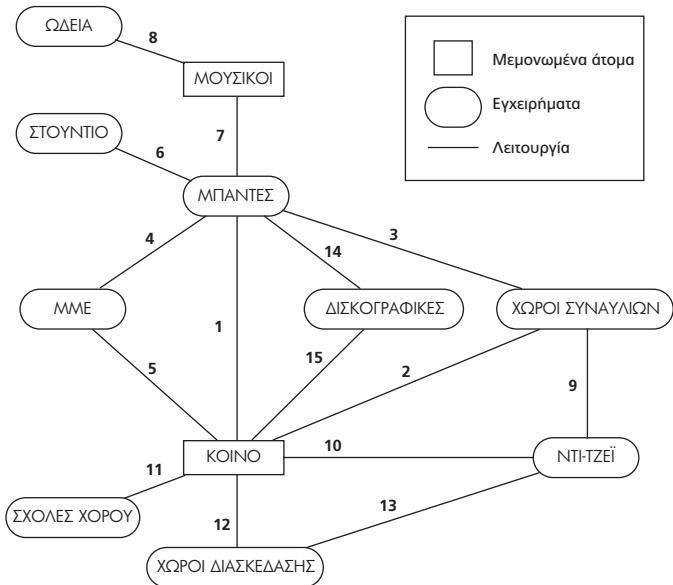
Η Σ1 αποτελεί ένα σύστημα διαδράσεων μεταξύ δρώντων που στην περίπτωση μας είναι είτε εγχειρήματα, είτε άτομα, είτε κυβερνητικά/πληροφορικά συστήματα, αν συμπεριλάβουμε εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης.

Οι δρώντες παράγουν δράση υλοποιώντας τις λειτουργίες της Σ1. Η ύπαρξη της Σ1 βασίζεται στην ισορροπία του συστήματος. Εάν τα μουσικά σχήματα σταματήσουν να παράγουν μουσική πληροφορία τότε η ισορροπία θα παρεκτραπεί και η Σ1 θα φυλλορροήσει. Αν τα μουσικά σχήματα παράγουν πολλή πληροφορία το κοινό δεν μπορεί να παράγει ανάδραση για να στηρίξει τα συγκεκριμένα σχήματα. Η ισορροπία θα εκτραπεί και πάλι, και αναγκαστικά τα σχήματα είτε θα μειωθούν είτε θα παράγουν λιγότερη πληροφορία. Την ισορροπία αυτή κατά την οποία το σύστημα είναι βέλτιστα λειτουργικό ονομάζουμε *equilibrium*.

Η ισορροπία του συστήματος εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Πρακτικά όλοι οι δράστες της Σ1 συνεισφέρουν σε κάποιο βαθμό σε αυτήν. Επίσης υπάρχουν και οι δρώντες της ευρύτερης κοινωνικής δομής στα πλαίσια της οποίας λαμβάνει χώρα η Σ1 οι οποίοι δεν φαίνονται στο διάγραμμα 1. Αναφερόμαστε στους φορείς του κράτους, τις αστυνομικές δυνάμεις, τη δικαστική αρχή, την εκκλησία κ.λπ. Για παράδειγμα, η απόφαση από μέρος του κράτους μέσω των ασφαλιστικών ταμείων να καταστήσουν υποχρεωτική την ασφάλιση των μουσικών που λαμβάνουν μέρος σε συναυλίες μπορεί να επηρεάσει δραστικά μια ΜΣ. Το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει μέρος των μουσικών να οργανώσουν ένα ή περισσότερα νέα εγχειρήματα με σκοπό να συμβάλλουν στη διευθέτηση του τρόπου με τον οποίο θα υλο-

ποιηθεί αυτή η απόφαση. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί με διάφορους τρόπους, όπως μέσω ενός οιονεί εγχειρήματος, για παράδειγμα μια εκδήλωση διαμαρτυρίας, ή ενός συλλογικού εγχειρήματος, ή την ίδρυση ενός συλλόγου ή σωματείου. Οι διαθέσιμοι τρόποι εκ των οποίων καλούνται οι δρώντες να επιλέξουν εξαρτάται από το ποιες άλλες κουλτούρες είναι διαθέσιμες στους δρώντες, εφόσον αυτές καθορίζουν τον ορίζοντα δράσης.

Διάγραμμα 1

ΟΛΙΣΜΟΣ

Ολισμός (Holism): Η άποψη ότι κάποιες οντότητες θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως όλον, και όχι ως μια απλή συλλογή από μέρη, υπό την έννοια ότι διαθέτουν χαρακτηριστικά που δεν εξηγούνται με βάση τις ιδιότητες των συστατικών τους.

ΑΝΑΓΩΓΗ

Αναγωγή ονομάζεται η διαδικασία με την οποία έννοιες που χρησιμοποιούνται για έναν τύπο οντότητας, αναλύονται με βάση έννοιες άλλου είδους, που θεωρούνται πιο θεμελιώδεις από γνωσιολογική άποψη.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΝΑΓΩΓΙΣΜΟΣ - ΟΛΙΣΜΟΣ

Μεθοδολογικό αναγωγισμό καλούμε τη συστηματική χρήση της αναγωγής, με σκοπό την εξήγηση ενός όλου. Επίσης, ονομάζουμε τη μελέτη μερών με σκοπό την εξήγηση του όλου.

Μεθοδολογικό ολισμό καλούμε τη μελέτη του όλου πριν από τα μέρη. Επικεντρώνει στη μελέτη της αλληλεπίδρασης των μερών με σκοπό την εξήγηση της συμπεριφοράς του όλου.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΣ – ΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Δύο αντιτιθέμενες προσεγγίσεις στη μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών.

Ο μεθοδολογικός ατομικισμός εκφράζει το αίτημα οι κοινωνικές εξηγήσεις να βασίζονται στις πεποιθήσεις και τις επιθυμίες των ατόμων, ενώ ο ολισμός σε έννοιες όπως η ταξική συνείδηση, το εθνικό φρόνιμα κ.ά.

ΦΑΣΜΑ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΥ/ΙΔΙΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΥ – ΚΟΛΕΚΤΙΒΙΣΜΟΥ/ΑΛΛΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΥ

Οι όροι «ατομικισμός» (individualism), «κολεκτιβισμός»²² (collectivism), χρησιμοποιούνται σε διάφορα συγκείμενα όπως φιλοσοφία, ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, ψυχολογία με αρκετά διαφορετικό νόημα. Στην πολιτική φιλοσοφία ο κολεκτιβισμός έχει συνδεθεί με αντιλήψεις που θέλουν το άτομο οργανικό κομμάτι μεγαλύτερων «ολιστικών» δομών (πολλές φορές αποτελεί εναλλακτικό όρο του ολισμού) ενώ ο ατομικισμός εκφράζεται ως το αντίθετο δόγμα.

Στην Πολιτισμική (με την έννοια της κουλτούρας) ανάλυση (cultural analysis), οι κοινωνίες κατηγοριοποιούνται σε δυο τύπους:

Κολεκτιβιστικές κοινωνίες:

τα άτομα είναι αρκετά εξαρτημένα από τις ομάδες στις οποίες συμμετέχουν (οικογένεια, φυλή, έθνος κ.ά.) δίνουν μεγαλύτερη προτεραιότητα στους στόχους της ομάδας και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά τους κυρίως βάσει των κανόνων των ομάδων αυτών [Triandis 2001].

²² Ο όρος «κολεκτιβισμός» αναφέρεται και στο οικονομικοπολιτικό σύστημα όπου τα μέσα παραγωγής ελέγχονται από το σύνολο. Αυτή η αναφορά (οικονομικοπολιτικό σύστημα) σχετίζεται εμμέσως με τη στενή έννοια που διαπραγματευόμαστε εδώ. Στην ελληνική βιβλιογραφία η στενή έννοια του κολεκτιβισμού αποδίδεται και ως «κοινότητα».

Ατομικιστικές κοινωνίες:

τα άτομα διατηρούν μεγαλύτερη αυτονομία και είναι λιγότερο εξαρτημένα από τις ομάδες που συμμετέχουν, και δίνουν μεγαλύτερη προτεραιότητα στους προσωπικούς στόχους έναντι αυτών των ομάδων [Triandis 2001].

Στην κοινωνική ψυχολογία οι όροι «κολεκτιβισμός» «ατομικισμός» έχουν παρόμοιο περιεχόμενο με αυτό που προαναφέραμε στην πολιτισμική ανάλυση εκφράζοντας όμως τη στάση των ατόμων. Προς αποφυγή της υπερφόρτωσης των όρων με επιπλέον νόημα, χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και οι οι όροι «αλλοκεντρισμός» και «ιδιοκεντρισμός» που προτάθηκαν από τους Triandis, H.C., Leung, K., Villareal, M., & Clack, F.L. [Triandis, 1985] και έχουν υιοθετηθεί και από άλλους ερευνητές [Smith & Bond, 1997].

Αλληλοκεντρισμός:

Το άτομο δίνει προτεραιότητα στο πώς θα συμμετέχει ομαλά στην ομάδα, στους σκοπούς και τις ανάγκες της έναντι των δικών του.

Ιδιοκεντρισμός:

Το άτομο δίνει προτεραιότητα στη δική του οπτική, τους δικούς του σκοπούς, και ανάγκες, έναντι αυτών της ομάδας.

Την αντίθεση μεταξύ ατομικισμού/ιδιοκεντρισμού-κολεκτιβισμού/αλλοκεντρισμού θα πρέπει να τη δούμε ως φάσμα και όχι ως δίπολο. Αυτό σημαίνει ότι ένα άτομο μπορεί να βρίσκεται σε οποιαδήποτε θέση μέσα στο φάσμα. Στο φάσμα υπάρχουν τρεις θέσεις στις οποίες πρακτικά δεν βρίσκεται κανείς, τα δυο άκρα (ακραίες θέσεις) και το κέντρο. Δεν γίνεται κάποιος να αγνοεί εντελώς την ομάδα ή το άτομο αλλά ούτε μπορεί να διατηρεί τέλεια ισορροπία μεταξύ των δύο. Γενικώς οι άνθρωποι τείνουν να βρίσκονται σε κάποια πλευρά του φάσματος και συνήθως όχι στα άκρα.

Η θέση του ατόμου στο φάσμα ιδιοκεντρισμού – αλλοκεντρισμού αποτελεί σε μεγάλο βαθμό προϊόν κουλτούρας. Σε μια ατομικιστική κοινωνία τα άτομα τείνουν να έχουν ιδιοκεντρικές στάσεις και σε μια κολεκτιβιστική αλλοκεντρικές. Έχουν γίνει εκτεταμένες έρευνες από ψυχολόγους που δείχνουν ότι σε πολλούς πληθυσμούς της Ασίας είναι πιο διαδεδομένες οι αλλοκεντρικές στάσεις (αντίστοιχα οι κοινωνίες είναι κολεκτιβιστικές) ενώ στη βόρειο Αμερική οι ιδιοκεντρικές (οι κοινωνίες είναι ατομικιστικές).

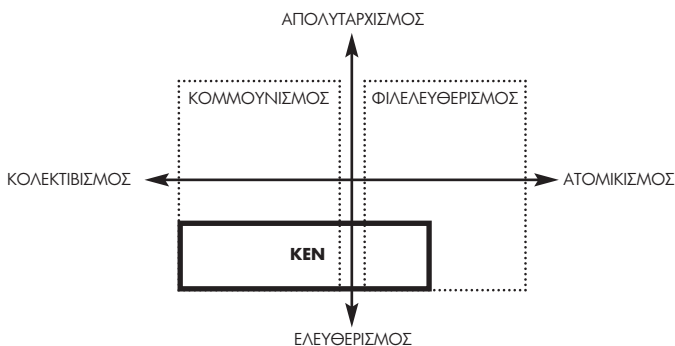
Στην πολιτική φιλοσοφία το φάσμα ατομικισμού – κολεκτιβισμού αποτελεί ένα καλό κριτήριο διαχωρισμού μεταξύ των θεωριών. Οι δυο μεγαλύτερες ομάδες θεωριών ο φιλελευθερισμός και ο κομμουνισμός βρίσκονται στην ατομικιστική και κολεκτιβιστική πλευρά αντίστοιχως.

Ένα δεύτερο σημαντικό φάσμα είναι αυτό του ελευθερισμού (libertarianism) – απολυταρχισμού (authoritarianism). Ο φιλελευθερισμός και ο κομμουνισμός απλώνονται σε όλο το φάσμα. Για παράδειγμα στον κομμουνισμό κατατάσσονται θεωρίες όπως ο σταλινισμός (απολυταρχική), και ο αναρχοκομμουνισμός (ελευθεριακή). Αντίστοιχα και στον φιλελευθερισμό έχουμε απολυταρχικές θεωρίες όπως η αριστοκρατία, και ελευθεριακές όπως ο αναρχοατομικισμός.

Ιστορικά μερικά από τα πιο ολοκληρωτικά συστήματα σκέψης έχουν υιοθετήσει ακραία κολεκτιβιστικές - απολυταρχικές θέσεις: εθνικοσοσιαλισμός, σοβιετικός σοσιαλισμός, ινδικό σύστημα καστών. Αυτός είναι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο οι κολεκτιβιστικές ιδέες βρίσκονται σε υποχώρηση. Η εξέλιξη της οικονομικής σκέψης μετά τον Adam Smith (άορατο χέρι, φιλελευθεροποίηση της οικονομίας) αποτελούν έναν δεύτερο λόγο. Οι επικρατούσες πολιτικές και οικονομικές απόψεις στον δυτικό κόσμο, σε γενικές γραμμές βρίσκονται στο ατομικιστικό άκρο του φάσματος (οικονομικός φιλελευθερισμός). Η οικονομική ανισό-

τητα σε συνδυασμό με το οικολογικό αδιέξοδο που φαίνεται να μας οδηγούν οι τρέχουσες πρακτικές, αποτελούν ένα σημαντικό λόγο για τον οποίο οι κολεκτιβιστικές ιδέες έχουν αρχίσει να κερδίζουν πάλι έδαφος. Η πιο βιώσιμη λύση πιθανόν συμπεριλαμβάνει ιδέες κάπου στο κέντρο του φάσματος άγνωστο σε ποια πλευρά του. Αυτό είναι κάτι που ελπίζουμε οι ιστορικοί του μέλλοντος θα μπορέσουν να πουν.

Η ΚΕΝ στο φάσμα του ελευθερισμού-απολυταρχισμού, βρίσκεται στην πλευρά του ελευθερισμού, και στο φάσμα ατομικισμού – κολεκτιβισμού, και στις δυο πλευρές αλλά στο ατομικιστικό μέρος καταλαμβάνει λιγότερο χώρο από ότι στο κολεκτιβιστικό. Η θέση του κομμουνισμού, του ατομικισμού, και της ΚΕΝ με βάση αυτά τα δύο φάσματα (άξονες), φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

- Ατομική μάθηση 15
 Ατομικισμός 18
 Βιολογικός άνθρωπος 36
 Εγχείρημα 44-45
 Εν δυνάμει Νόημα Εγχειρήματος 45
 Κληρονομικότητα 34
 Κοινωνική μάθηση 35
 Κοινωνικός άνθρωπος 16
 Κολεκτιβισμός 61
 Κύκλος Διαχείρισης Νοήματος 21
 Νόημα 15, 40-45
 Οιονεί Εγχείρημα 51
 Πολιτικές διαδικασίες 19-20
 Πολιτισμική πληροφορία 40
 Συλλογική μνήμη 52
 Συλλογικότητα 53

ΛΕΞΙΚΟ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

- Actor* δρώντας (ο, η)
Agency η δυνατότητα του ατόμου να δρα ανεξάρτητα
Agent δρώντας (ο, η)
Allocentrism αλλοκεντρισμός
Attitude στάση
Authoritarianism απολυταρχισμός
Collectivism κολεκτιβισμός
Consensus ομοφωνία με την έννοια της συμφωνίας υπό προϋποθέσεις.
Consistent Συνεπές

Cultural analysis Πολιτισμική ανάλυση
Emerge Αναδύομαι
Feral children άγρια παιδιά
Functional Differentiation λειτουργική διαφοροποίηση
Idiocentrism ιδιοκεντρισμός
Individual learning Ατομική μάθηση
Individualism ατομικισμός
Libertarianism ελευθερισμός
Operational closure λειτουργική κλειστότητα
Operative closure λειτουργική κλειστότητα
Paraconsistent Παρασυνεπές
Reflection αναστοχασμός
Social learning Κοινωνική μάθηση
Squatting στάση σώματος σε βαθύ κάθισμα
Structure Δομή
Unanimity ομοφωνία

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ ΙΔΙΟΛΕΚΤΟΥ ΤΗΣ ΚΕΝ

Αλληλεγγύη 50
Νόημα 15
Εγχείρημα 44-45
Ορίζοντας δράσης 20, 46
Πολιτικές αποφάσεις 19
Πολιτικές διαδικασίες 19
Συλλογική συνείδηση 26, 50
Συλλογικότητα 20, 51, 53
Τροποποιητικές αποφάσεις 20, 22, 46

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archer, Margaret Scotford [1995]. *Realist social theory: the morphogenetic approach*.
- Baraldi, Claudio. Corsi, Giancarlo. [2017]. *Niklas Luhmann: Education as a Social System*.
- Borch, Christian. [2011]. *Niklas Luhmann*.
- Bullock Alan. Trombley Stephen. [1999] *The new Fontana Dictionary of Modern Thought*.
- Γεωργίου, Θεόδωρος. [2003]. *Η φιλοσοφία ως συστημική θεωρία*.
- Common wheel Collective. [2009] *Με αυτό μοιάζει η ομοφωνία;*
- Cranz, Galen. [2000]. *The Chair: rethinking culture, body, and design*.
- Dekkers, Rob. [2015, 2017]. *Applied Systems Theory*.
- Gharajedaghi, Jamshid. [2006]. *Systems Thinking: Managing Chaos and Complexity*.
- Jablonka, Eva. Lamb, Marion. [2005]. *Evolution in four dimensions: genetic, epigenetic, behavioral, and symbolic variation in the history of life*.
- Jackson, C. Michael. [2003]. *Systems Thinking: Creative Holism for Managers*.
- King, Michael. Thornhill, Chris. [2003]. *Niklas Luhmann's Theory of Politics and Law*.
- Μαυροφίδης, Θωμάς [2018]. *Κοινωνία και σύστημα: Εισαγωγή στη σύγχρονη συστημική θεωρία*. Πατάκης.
- Mesoudi, Alex. [2011]. *Cultural Evolution: How Darwinian Theory Can Explain Human Culture and Synthesize the Social Sciences*.
- North, Klaus. Kumta, Gita. [2014]. *Knowledge Management: Value Creation Through Organizational Learning*.
- Smith B., P., Bond H. M. [1997] *Social Psychology across cultures*.
- Triandis, H.C., Leung, K., Villareal, M., & Clack, F.L. [1985]. *Allocentric versus Idiocentric Tendencies: Convergent and Discriminant Validation*.
- Triandis, Harry C. [2001]. *Individualism-Collectivism and Personality*.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2019
ΣΕ 1.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΛΣΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΔΙΟΡΘΩΣΗ: ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ & ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: ΚΩΣΤΑΣ ΛΕΓΑΚΗΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

